

Sündmusi kõigile!

Käsiraamat ligipääsetava ja mitmekülgse kultuuriürituse korraldamiseks

Sini Kaartinen ja Aura Linnapuomi

Kulttuurikaikille
Kultur för alla
Culture for All

Sündmusi kõigile!

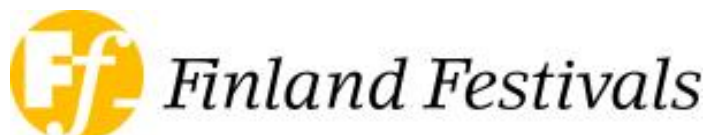
Käsiraamat ligipääsetava
ja mitmekülgse kultuuriürituse korraldamiseks

Toimetajad:
Sülvi ja Kadi Sarapuu

Kaane kujundus
Jenni-Juulia
Wallinheimo-Heimonen

www.kulttuuriakaikille.fi
www.kulturforalla.fi
www.cultureforall.fi

Opetus- ja
kulttuuriministeriö

Originaal: Tapahtumia kaikille! Opas saavutettavan kulttuurifestivaalin järjestämiseen
Kulttuuria kaikille teenuse julkaisuja 1/2015

Autorid: Sini Kaartinen ja Aura Linnapuomi

Koordineerimisgrupp: Aura Linnapuomi, Outi Salonlahti ja Sari Salovaara

Kirjastajad: Kulttuuria kaikille – palvelu / Yhdenvertaisen kulttuurin puolesta ry, Finland
Festivals ry ja Lasipalatsin Mediakeskus Oy

Teine täiendatud trükk

ISBN 978-952-6677-22-4 (PDF)

ISBN 978-952-6677-23-1 (DOC)

ISBN 978-952-6677-24-8 (köidetud)

ISSN 2341-913X (veebiväljaanne)

Eestikeelne tõlge: OÜ Aabwell 2017

Toimetajad: Sülvi ja Kadi Sarapuu

Keeletoimetaja: Kaja Randam

Väljaandja MTÜ KAKORA

©

Sisukord

SSissejuhatus.....	6
Saateks	7
1 Ligipääsetavus ja mitmekülsus ürituse korraldamisel	8
1.1 Planeerimine.....	8
1.2 Mitmekülsuse aspekte	10
1.3 Tagasiside ja kommentaaride kogumine	11
1.4 Ressursid ja rahastamine	12
2 Kommunikatsioon	13
2.1 Kujunduse kavandamine	13
2.2 Andmed ürituse ligipääsetavuse kohta	14
2.3 Koduleheküljed	20
2.4 Keelevariandid.....	22
2.5 Viidad	23
2.6 Ürituse toimumisala kaart	24
3 Hinnakujundus.....	26
3.1 Isikliku abistaja ja tõlgi tasuta sissepääs	27
4 Klienditeenindus	29
4.1 Personali palkamine ja koolitus	29
4.2 Piletimüügi ligipääsetavus	30
4.3 Üldabistajad.....	31
4.4 Osalemine üheskoos	32
4.5 Ürituse toomine külastajate juurde	34
5 Ürituse toimumisala ja ruumide planeerimine	35
5.1 Liikluskorraldus ja parkimine.....	35
5.2 Sissepääs	37
5.3 Liikumisteed.....	38
5.4 Puhkealad.....	39
5.5 Trepid, kaldteed ja liftid.....	39
5.6 Teeninduspunktid ja laenutatavad abivahendid.....	41
5.7 Induktsioonsilmus	41
5.8 Tualett-, riietus- ja pesuruumid	43
5.9 Tribüünid ja kõrgendatud tribüüniosad	44

5.10 Müügikioskid, restoranid ja inventar	46
5.11 Valgustus.....	47
5.12 Allergiad ja õhukvaliteet.....	47
5.13 Turvalisus	48
6 Erinevad tõlked.....	50
6.1 Kirjeldustõlge	50
6.2 Viipekeelne tõlge	54
6.3 Kirjutustõlge.....	58
7 Keelesisesed tiitrid	60
8 Korraldaja soovitusel ja lõppsõna.....	63
Kontaktandmed ja juhised planeerimiseks	64
Allikad.....	69
Lisa 1. Ligipääsetavuse ja mitmekülsuse kontroll-leht ürituste jaoks.....	71
Lisa 2. Eakate erivajadused	86
Kultuuri mõju heaolule	86
Rahvusvahelise dimensiooniga näiteid.....	86

Sissejuhatus

Sini Kaartineni ja Aura Linnapuomi koostatud käsiraamat „Sündmusi kõigile! Käsiraamat ligipääsetava ja mitmekülgse kultuuriürituse korraldamiseks“ on mõeldud kultuurfestivalide korraldajatele, kes soovivad suurendada huvi oma ürituse vastu. Raamat pakub praktilist teavet mitmekülgse ürituse ettevalmistamise ja läbiviimise kohta, andes nõu eri tüüpi publiku, korraldajate ning esinejate vajadustega arvestamiseks.

Sündmuste huviäratavuse ja mitmekülgse arendamine on mitmes mõttes kasulik. Tänu sellele paraneb külastajate teenindus ning kasvavad eeldused muutuda võimalikult laia publiku silmis huvipakkuvaks. Lisaks suureneb ürituse ühiskondlik kaal, ka võimalike finantseerijate seisukohalt.

See käsiraamat on ürituste korraldaja töövahend ja kogu töögrupi infokogumik. Raamatus vaadeldakse lähemalt ürituste korraldamise valdkondi ning kultuurfestivalide erijooni, nagu ürituste ajutine iseloom, rendipinnad ning talguliste ja vabatahtlike kaasabi. Käsiraamat pakub abi planeerimisel, ressursside kaardistamisel ja oskusteabe omandamisel. Lõpust leiab nimekirja ekspertidest, kellelt vajadusel küsida lisateavet ja abi.

Raamatu lisas 1 on kontroll-leht, mille abil saab lihtsasti hinnata ürituse huviäratavuse ja mitmekülgse hetkeolukorda. See on ühtlasi meespea ning abimees üritust korraldades tekkinud ideede arendamisel. Raamatus on toodud ka näiteid kasutatud lahendustest. Siinsele täiendatud trükile on lisatud ürituse huviäratavusele eakate aspektist lähenev Hanna-Liisa Liikaneni artikkel „Eakate erivajadused“ (lisa 2).

Käsiraamatusse on kogutud teavet ja juhiseid paljudest allikatest. Koostamisel on eriti palju abi olnud Soome ligipääsetava kultuuriarenduse keskuse Kulttuurikaikille (www.kulttuurikaikille.fi) pakutud juhismaterjalidest ning kontroll-lehtedest. Raamatu „Kommunikatsiooni“ peatükk põhineb suuresti Kulttuurikaikille koostatud käsiraamatul „Viestintää kaikille – Saavutettavan viestinnän opas kulttuuritoimijoille“ (Salo 2013). Tõlgete ja „Keelesiseste tiitrite“ peatüki aluseks on Kulttuurikaikille ja Suomen Teatterit ry käsiraamat „Teatteria kaikille! Opas teattereille saavutettavaan toimintaan“ (Linnapuomi, Paqvalén, Salovaara ja Turpeinen 2014).

Sini Kaartinen on käsiraamatu koostanud aastatel 2012–2013 Soome Humanitaarkõrgkooli diplomitöö osana. Koostamisel kasutas ta ka Turu rokifestivali Ruisrock sündmustekorraldaja ametis aastatel 2012–2013 omandatud kogemusi. Kaartineni juhendas koordineerimisgrupp koosseisus Aura Linnapuomi, Sari Salovaara ja Outi Salonlahti keskusest Kulttuurikaikille. Käsiraamatu laiendatud koordineerimisgruppi kuulusid ka Rita Paqvalén ja Petr Potchinchtkikov.

Käsiraamatu viimistlemisse on oma panuse andnud kultuuriürituste korraldajad ning selle valdkonna asjatundjad. Suur tänu kõikidele abi eest!

Saateks

Hea ürituste korraldaja, produtsent, turundaja, meedia eest vastutaja, teeninduse, vabatahtlike ja personali koordinaator! Sinust ja su meeskonnast sõltub see, kui ligipääsetav on teie korraldatud üritus. Nüüd on sulle ja su meeskonnale abiks see raamat, mis aitab muuta ürituse ligipääsetavaks kõigile. Me kõik soovime osaleda ning töötada sellisel üritusel, kus info-, sotsiaal- ja juurdepääsetavuse takistused puuduvad.

Käesolev materjal põhineb Põhjamaade kogemustel – Soome arenduskeskuse Kulttuuria Kaikille trükisel ning on valminud Eesti Töötukassa ja Kultuuriministeeriumi toetusel MTÜ Kakora taganttõukamisel. Materjali kallal on töötanud paljud, et välja sõeluda terad, mida siin esitletakse.

Käsitirja soovitusi järgides tõstad korraldatava ürituse ligipääsetavuse uuele tasemele ning võid rõõmustada paljude uute tänulike külastajate, töötajate ja vabatahtlike, toetajate ning suurtoetajate üle, kes kõik aitavad kaasa sellele, et üritus läheks korda. Sellega koos annad aga lisaväärtust ühiskondlikule ja sotsiaalpoliitilisele keskkonnale, et erandid saaksid tulevikus normiks.

Teksti on eesti keelde tõlkinud tõlkebüroo Aabwell. Materjali valmimisele on igakülgset kaasa aidanud ja pildimaterjali leidnud Kadi Sarapuu. Keeletoimetajana on aidanud Kaja Randam.

MTÜ Kakora poolt

Sülvi Sarapuu
kultuurikorraldaja

www.kakora.sarasyi.com
kakora@sarasyi.com
mtukakora@gmail.com

1 Ligipääsetavus ja mitmekülsus ürituse korraldamisel

Hästi ligipääsetav kultuuriüritus tähendab, et inimestele on seal tagatud võimalikult hästi toimivad osalemis-, esinemis- ja töövõimalused, mis ei sõltu nende isiklikest omadustest.

Mõiste „ligipääsetavus“ kõrval kasutatakse sageli ka „juurdepääsetavuse“ mõistet. Juurdepääsetavus seostub siiski eeskätt ehitatud keskkonnaga ja ruumide hõlpsa kasutatavusega. Ligipääsetavus on sellest laiem mõiste, mis hõlmab ka pakutavate teenuste ja kommunikatsiooni mitmekülsust.

Selleks, et võimalikult paljudel inimestel oleks hõlbus üritusel osaleda, seal esineda ja töötada, tuleb üritust kavandades pöörata tähelepanu nii kommunikatsioonile, hinnakujundusele, klienditeenindusele, ehitatud keskkonna lahendustele kui ka teenuste ligipääsetavusele.

Mitmekülsusele rõhuva ürituse korral on sinna teretulnud kõik külastajad ning nendega on võrdväärselt arvestatud vaatamata nende välimusele, usulistele tõekspidamistele, seksuaalsele sättumusele, vanusele või taustale. Mitmekülsuse arvestamine loob turvalisuse ja osaduse tunde ning viitab ürituse korraldaja avatud hoiakule. Ligipääsetava ürituse juures arvestatakse mitmekülsust näiteks kommunikatsioonis, sisus ja töötajate palkamisel¹.

Ligipääsetavuse ja mitmekülsuse arendamiseks tuleb tegutseda kannatlikult ja eesmärgipäraselt. Mõningaid parandusi on siiski võimalik teha kiiresti, aga ka lihtsalt ja soodsalt. Selles peatükis on kirjeldatud, kuidas planeerida ligipääsetavust ja mitmekülsust lühemas ja pikemas perspektiivis ning kust leida töös tuge pakkuvaid ressursse.

1.1 Planeerimine

Ligipääsetavuse ja mitmekülsuse planeerimist tasub alustada aegsasti enne ürituse toimumist ning juba siis, kui käivitub ürituse kavandamine. Ligipääsetavuse ja mitmekülsuse lahendused on osa ürituse põhiteostusest, seega ei tuleks nende planeerimist eraldada ürituse muust ettevalmistusest.

Esmalt tuleb kaardistada, milline on ürituse ligipääsetavuse ja mitmekülsuse hetkeseis. Sellest lähtudes selgub, missugused juba kasutatavad lahendused on õnnestunud ning

¹ Linnapuomi, Paqvalén, Salovaara ja Turpeinen 2014, 21.

kus on veel arenguruumi. Juhul kui aga ligipääsetavuse ja mitmekülsusega ei ole üritusel veel arvestatud, on kaardistamine hea viis planeerimise lähteolukord välja selgitada.

Ürituse ligipääsetavust ja mitmekülsust võib hinnata iseseisvalt raamatu lõpus oleva kontroll-lehe abil ([lisa 1, lk 71](#)). Võimalik on tellida ka sõltumatu eksperdi koostatud ligipääsetavuse kaardistus. Selles analüüsitakse nii ürituse toimumiskoha ja -ruumide ligipääsetavust kui ka ürituse teenuste ligipääsetavust ja kommunikatsiooni mitmekülsust. Ligipääsetavuskaardistuse kohta leiab andmeid näiteks MTÜ-st Puude Taga On Inimene (www.puudetagaoninimene.ee, info@puudetagaoninimene.ee), MTÜ-st Ligipääsetavuse Foorum (www.ligipaasetavus.ee) ning MTÜ-st Kakora (www.kakora.sarasy.com). Kui sõltumatu ekspert on ürituse ligipääsetavuse varem kaardistanud, tasub kaaluda andmete uuendamist. Juhul kui eelmise kaardistuse koostamisest on möödunud näiteks üle viie aasta, on arvatavasti parem tellida uus kaardistus.

Võrdlesime perefestivali „Puude taga on inimene“ aastatel 2013 ja 2016. Otsustasime avaldada veebipõhise publiku tagasisidelehe ning saime selle kaudu õnnestunud ja vähem õnnestunud lahenduste kohta palju väärtuslikku infot. Osa märkusi olid vägagi konkreetseid, näiteks tähelepanek, et 2013. aasta festival toimus liiga suurel alal, nii et eri alad jäid üksteisest liiga kaugele. 2016. aasta festivali ala oligi juba kompaktsem.

– Festivali „Puude taga on inimene“ korraldajad (juuli 2013 ja juuli 2016)

Pärast seda, kui ürituse ligipääsetavuse hetkeseis on välja selgitatud, võiks koostada ürituse ligipääsetavusplaani. Plaani tasub märkida vähemasti eesmärgid, toimingud, ajakava ja vastutavad isikud. Kõike ei pea korraga ellu viima, plaani võib koostada ka mitme aasta kohta. Ligipääsetavusplaani peaks märkima ka selle, kuidas ligipääsetavuse arenemist jälgitakse ja hinnatakse.

Ligipääsetavuse juurde kuuluvad plaanid ja lahendused tasub alati teoks teha koostöös ligipääsetavusvaldkonna ekspertide ning sihtgruppi kuuluvate ja töö spetsiifikat tundvate inimeste ehk kogemusnõustajatega. Koostöö ligipääsetavusvaldkonna ekspertide, näiteks erivajadustega inimeste organisatsioonidega, hõlbustab ürituse planeerimist ja aitab tagada, et kõiki olulisi küsimusi on selle juures arvestatud.

Planeerimise ajal toimuv koostöö kogemusnõustajatega on samuti oluline: neil on isiklik kogemus ja teave selle kohta, millised lahendused toimivad kõige paremini. Ligipääsetavuse ja mitmekesisuse valdkonna ekspertide ning organisatsioonide, mille kaudu spetsialiste leida, kontaktandmed on toodud peatükis „Kontaktandmed ja juhised planeerimiseks“ ([lk 63](#)).

1.2 Mitmekülgse aspekte

Mitmekülgsus tähendab, et eri gruppide eluviis, harjumused ja traditsioonid loetakse üksteise suhtes võrdväärseteks vaatamata sellele, et need on erinevad. Erinevust ei nähta „teistes“, vaid ka iseendas, „meis“. Samuti adutakse iseendis tõdetud erinevust väärtusliku omadusena.² Oma hoiakute analüüsimine ja teadvustamine kuuluvad ühe osana võrdväärsusest lähtuva ürituse korraldamise juurde.

ÜRO inimõiguste deklaratsiooni artikkel 27 järgi peab igal inimesel olema õigus ühiskonna kultuurielust vabalt osa võtta ja kunsti nautida.³ Võrdväärsusest lähtudes korraldatud üritusel tuleb seda põhimõtet arvestada nii publikutöös kui ka sisus ning töötajate ja esinejate palkamise juures.

Mitmekülgse aspektist on koostöö eri elanikkonna gruppide, nagu kultuuri- ja keelevähemused, erivajadustega inimesed, seksuaal- ja soovähemusgruppide esindajad, oluline nii ürituse sisu planeerimisel kui ka selle teostamisel. See toetab erinevate kogemuste, huviobjektide ja teoste esilepääsu.

Mitmekülgse arvestamine töötajate palkamise juures annab ka ühiskonnale konkreetse sõnumi, et üritusel arvestatakse võrdväärsust. Võrdväärsuse alustel korraldatud üritusel peegeldavad personal ja vabatahtlike võrgustik ka ühiskonna mitmekesisust. Mitmekesisuse arvestamisest töötajate palkamisel võib lisaks lugeda peatükist 4.1 „Personali palkamine ja koolitus“ ([lk 28](#)).

Mitmekülgst saab arvestada ka ürituse kommunikatsioonis, näiteks kasutades selles erinevaid keeli. Töötajate palkamisel keeleoskuse rõhutamine võib aidata parandada ürituse mitmekeelset kommunikatsiooni nii kirjalike sõnumite edastamisel kui ka suulises klienditeeninduses. Võimalus küsida lisateavet mitmes keeles võib üritusele mitmekülgse aspektist vaadates anda rohkelt lisaväärtust.

Kõik üritusel osalejad peavad ennast seal tundma teretulnuna. Koostöö sidusgruppidega võib osalejates tugevdada tunnet, et üritus on mõeldud just nende jaoks. Ka kommunikatsioonis tuleks rõhutada, et kõik on teretulnud osalema. Üritust võib näiteks reklaamida nn vaba alana⁴.

Ürituse kommunikatsioonis võib kasutada näiteks vikerkaarelippu, millega vahendatakse sõnumit, et soovitakse arvestada seksuaal- ja soovähemustega. Ka ruumilahendustes peaks arvesse võtma soovähemusi, näiteks pakkuma sooneutraalseid tualette, riietumis- ja pesemisruume esinejatele, töötajatele ja küllastajatele⁵.

² Hiltunen, 9.

³ ÜRO inimõiguste ülddeklaratsioon 1948.

⁴ Eesti Inimõiguste Keskus, humanrights.ee/teemad/mitmekesisus-ja-kaasatus.

⁵ Vajadus sooneutraalsete tualett-, riietumis- ja pesemisruumide järele seostub ka ligipääsetavuslahendustega, sest erivajadustega inimesel võib olla vastassoost abistaja.

Ürituse ruumide planeerimisel tuleb arvestada külastajate, esinejate ja personali vajadusi, et osas ruumides oleks võimalik häirimatult puhata. Mitmekesisust väärtustaval üritusel võib olla kasutada eraldi ruum puhkamiseks ja omaette olemiseks, mida saaks vajadusel kasutada ka palveruumina.⁶

Multikultuursuse aspektist on oluline, et keegi ei tunneks ennast oma kultuurilise tausta tõttu tõrjutuna või soovimatuna. Selles küsimuses on üldkehtivaid juhiseid keeruline anda. Külastaja vaatepunktist on siiski kõige olulisem alati inimese enda huvi programmi sisu ja üritusel pakutava vastu.

Multikultuursuse seisukohalt võrdväärne üritus ei tähenda seda, et õnnestub kohale meelitada võimalikult kultuuriliselt mitmekesine seltskond, vaid et osalemisega seotud võimalikud kultuurist tulenevad takistused on kõrvaldatud. Seetõttu on tähtis teha koostööd multikultuursuse valdkonna organisatsioonidega ning selgitada välja võimalikud põhjused, mis raskendavad osalemist. Samas tuleks siiski vältida stereotüüpe rõhutavate lahenduste pakkumist.

Lisateavet

Eesti Inimõiguste Keskus: humanrights.ee.

Eesti Pagulasabi: www.pagulasabi.ee/kontakt.

Võrdõigusvolinik: www.vordõigusvolinik.ee (info@svv.ee, avaldus@svv.ee). Soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise volinik aitab inimestel kaitsta oma õigusi ja hoida ära mis tahes diskrimineerimist.

Abu-Hanna, Umayya 2011. Multikulti. Monikulttuurisuuden käsikirja. Siltala.

Eskola, Jaana (toim.) 2013. Kohti yhdenvertaisempia kulttuuripalveluja. British Council. Unigrafia Oy. Helsinki.

1.3 Tagasiside ja kommentaaride kogumine

Ligipääsetavuslahenduste kohta on kasulik koguda kommentaare ja tagasisidet. Näiteks kui soovitakse koondada teavet selle kohta, mil määral ja kui hästi mõne kindla sihtgrupi vajadusi on õnnestunud arvestada, tuleks andmeid küsida just sellelt grupilt.

Üritust reklaamivatel veebilehtedel ja trükitud materjalides peaks olema märges, et kommentaare ja tagasisidet võetakse meelsasti vastu ning et saadud teavet kasutatakse tegevuse arendamiseks. Tagasiside kaudu koguneb häid parandusettepanekuid ja ideid, mida korraldajad saaksid oma töös ära kasutada.

⁶ Linnapuomi, Paqvalén, Salovaara ja Turpeinen 2014, 21.

Selleks, et saada tagasisidet ja kommentaare võimalikult erinevatelt inimestelt, tuleks andmeid koguda eri viisil ja eri vahendite abil. Oleks hea, kui tähelepanekuid oleks võimalik vahendada suuliselt ja kirjalikult, enne üritust, ürituse ajal ning ka järel.

Kirjalikke kommentaare saab koguda näiteks internetis kodulehel tagasisidevormi kaudu. Seejuures peaks olema vormi võimalik tehniliselt ligipääsetavalt kasutada (lisateavet tehnilisest ligipääsetavusest saab peatükist 2.3 „Koduleheküljed“, lk 19). Ürituse klienditeenindajatele tuleb samuti anda juhiseid suuliste kommentaaride ülesmärkimiseks.

Peale selle on vaja praktilisi võtteid, mille abil suulist ja kirjalikku tagasisidet regulaarselt koos personaliga läbi arutada.

1.4 Ressursid ja rahastamine

Kõikide tegevuste juures tuleb algusest peale püüda jõuda toimivate lahendusteni. Paljude lahenduste ideid on seejuures võimalik teoks teha kergesti ja soodsalt. Osa lahendustest ei eelda rahalist kulu, vaid ainult tegevusviisi muutmist.

Ligipääsetavustöök on võimalik taotleda ka rahalisi toetusi, näiteks ligipääsetavuskaardistuste ja -plaanide koostamiseks ning kapitaalremondi tarvis. Andmeid kultuuriürituste korraldajate ligipääsetavustöök mõeldud rahaliste toetuste kohta saab näiteks Sotsiaalministeeriumist (www.sm.ee), Hasartmängumaksu Nõukogust (www.hmn.ee), Kultuurkapitalist (www.kulka.ee), Kultuuriministeeriumist (www.kul.ee), MTÜ-st Ligipääsetavuse Foorum (www.ligipaasetavus.ee).

2 Kommunikatsioon

Sellest peatükist leiab põhiteabe ligipääsetava kommunikatsiooni kohta. Lisainfot ja detailsemaid andmeid saab keskuse Kultuuria Kaikille välja antud käsiraamatust „Viestintää kaikille – Saavutettavan viestinnän opas kulttuuritoimijoille“ (Salo 2013), mis on olnud peamine allikas ka selle osa koostamisel.

Kultuuriürituse kommunikatsioon on ligipääsetav, kui antud info on mõistetava sisuga, selge kujundusega, hõlpsasti kasutatav ja kergesti ligipääsetav. Ürituse mitmekülsusest ja ligipääsetavusest rääkimine ka kommunikatsiooni raames on samuti väga oluline. Küllastajate seisukohalt on vaja saada teavet nii ligipääsetavate lahenduste ja teenuste kui ka võimalike osalemist mõjutavate takistuste kohta.

Kommunikatsioon tuleb suunata mitmekülselt eri tasanditele: üritusest tuleb teavitada nii sihtgruppe kui ka laia üldsust eri vormingutes ehk heliliselt, kirjalikult (paberil, digivormis), viipekeeles jne. Ürituse kontaktandmete registrisse tuleb lisada ka vähemusgruppide, näiteks erivajadustega inimeste, keele- ja kultuurivähemuste organisatsioonide ja ühingute ning teiste mitmekesisust edendavate instantside andmed (kontaktandmed leiab peatükist „Kontaktandmed ja juhised planeerimiseks“, [lk 63](#)).

Ligipääsetavatest lahendustest ja teenustest tuleb teavitada nii ürituse küllastajaid kui ka eeskätt ligipääsetavate lahenduste ja teenuste esmaseid sihtgruppe. Parimad meediakanalid ja viisid teabe edastamiseks tuleb leida koostöös sihtgruppide esindajatega.

Kommunikatsiooni kavandamisel võib kaaluda ka punktkirjas või suures kirjas materjalide trükkimist. Enne materjali koostamist tasub alati küsida juhiseid kasutajagrupidelt, selgitamaks välja, kas selliste materjalide järele on nõudlust.

2.1 Kujunduse kavandamine

Kommunikatsioonimaterjalide kujundus tuleb kavandada selliselt, et materjalid oleksid võimalikult selged ja loetavad. Kui kujundus on selge, on lugeja tähelepanu suunatud olulisele ning lugemine on lihtsam. Kommunikatsioonimaterjalide kujundusega seotud ligipääsetavusjuhised kehtivad kõikide visuaalsete materjalide, näiteks veebilehtede, tutvustavate trükiste, plakatite, kuulutuste, reklaamlehtede, kliendilehtede ja viitade kohta.

Juhiseid ligipääsetava kujunduse kavandamiseks

- Hoiduda tuleks teksti paigutamisest pildile või muustrilisele taustale, ka mitte osaliselt.
- Teksti ja tausta vaheline heleduse ja tumeduse kontrast olgu selge. Kõige kergem on lugeda musta teksti loodusvalgel põhjal.
- Tähesuurus olgu piisavalt suur, et teksti oleks lihtne lugeda. Kui võimalik, tuleks punktisuuruseks valida 16 (soovituslik suurus Ariali kirjatüüpi kasutades), sel juhul vastab teksti suurus ka nägemispuudega inimestele mõeldud teksti soovituslikule tähesuurusele.
- Kirjatüüpi valides tuleks eelistada selgeid ja üldkasutatavaid. Ebatavalisi vorme, näiteks väga kokkusurutud, kalligraafilist või õhukest kirjatüüpi tuleks vältida.
- Reavahed olgu laiad.
- Arvestada tuleks, et väiketähed on paremini loetavad kui suurtähed.

2.2 Andmed ürituse ligipääsetavuse kohta

Ürituse ligipääsetavuse andmed tuleb alati lisada ürituse kommunikatsiooniplaani, sest selle alusel saavad võimalikud külastajad hinnata, kui lihtne neil oleks üritusele tulla. Ligipääsetavuse andmed aitavad neil külästust kavandada ning otsustada, kas neil võib tarvis minna abivahendeid ja/või abistajat.

Külastajate seisukohalt on tähtis teada sedagi, mis põhjustel võiks osalemine olla takistatud. Asjaolu, et kommunikatsioonis selgitatakse avatult ka osalemise võimalikke takistusi, kannab positiivset sõnumit, sest näitab, et ürituse korraldaja teadvustab ligipääsetavuse ja sellest teavitamise tähtsust.

Osa külastajaid on harjunud otsima ligipääsetavuse andmeid üritust reklaamivatelt veebilehtedelt. Ligipääsetavuse andmed oleks hea paigutada veebilehel eraldi, hästi leitava lingi „Ligipääsetavus“ alla. Vastav link võiks asuda näiteks peamenüüs, et see oleks kohe esimesel lehel nähtav. Link tuleks lisada ka ürituse kontaktandmete juurde.

Ligipääsetavuse andmete all tuleks anda vastused vähemalt järgmistele küsimustele:

- Kas ürituse toimumiskohta pääseb takistusteta sisse?
- Kas ürituse toimumiskohas on invatualett?
- Kas ürituse toimumiskohas on invaparkimiskohad?
- Kas ürituse toimumisala ja -ruumide vahelised ühendusteel on puudega inimestele takistusteta läbitavad?
- Kas tribüünidel/saalis on ratastoolikohti?
- Kas kasutusel on induktsioonsilmus? Millistes ruumides?

- Kas isiklik abistaja⁷ või tõlk saab üritusel osaleda tasuta?
- Kellelt saab lisateavet ligipääsetavuse kohta (telefoninumber ja meiliaadress)?

Lisaks sellele tuleks ligipääsetavuse lingi all anda teavet näiteks pakutavast tõlgi teenusest (lisa leiab peatükist 6 „Erinevad tõlked“, lk 49) ja laenutatavatest abivahenditest, nagu ratastoolid ja vankrid-kärud lastele. Lisajuhiseid selle kohta, millest ligipääsetavuse lingi all teavet anda, leiab Kulttuuria Kaikille trükisest „Viestintää kaikille – Saavutettavan viestinnän opas kulttuuritoimijoille“ (Salo 2013, 8).

Ligipääsetavuse kohta tuleb trükitud väljaannetes anda võimaluse korral sama teavet nagu internetis. Kui ruumimaht on piiratud, peab trükis sisaldama vähemalt järgmisi andmeid:

- Kas ürituse toimumiskohta pääseb takistusteta sisse?
- Kas ürituse toimumiskohas on invatualett?
- Kas ürituse toimumisala ja -ruumide vahelised ühendusteel on puudega inimestele takistusteta läbitavad?
- Kas kasutusel on induktsioonsilmus? Millistes ruumides?
- Kellelt saab lisateavet ligipääsetavuse kohta (telefoninumber ja meiliaadress)?

Ligipääsetavusest teavitamine ja kommunikatsiooni parandamine tõi festivalile „Puude taga on inimene“ rohkesti uusi sihtgruppe. Festivalialal liikus palju enam näiteks vaegkuuljaid ja kurte. 2013. aastal olid vaid mõned kontserdiosad viipekeeletõlkega, kuid 2016. aastal toimunud festivalil kasutati viipekeeletõlget suure osa programmi edastamiseks.

– Festivali „Puude taga on inimene“ korraldajad (juuli 2013 ja juuli 2016)

Ligipääsetavuse kohta andmete pakkumine

Ligipääsetavuse kohta antakse andmed sõnaliselt. Teksti juurde oleks hea lisada ligipääsetavusele viitavaid sümbboleid, sest need muudavad teksti selgemaks ja hõlbustavad sisust arusaamist. Kindlasti tasuks kasutada ka fotosid, sest need konkretiseerivad andmeid ning aitavad lahendusi kohapeal paremini ära tunda.

Enne ligipääsetavuse andmete koostamist tuleb ürituse toimumisala ja -ruume vaadelda ligipääsetavuse juhistest lähtudes (lisa leiab peatükist 5 „Ürituse toimumisala ja ruumide planeerimine“, lk 34). Kui koht ja ruumid vastavad suures osas juhistele, võib kommunikatsioonimaterjalides märkida näiteks, et ürituse toimumiskohta on ligipääsetav sissepääs või et ürituse toimumiskohas on invatualett. Lisaks sellele märgitakse ära ligipääsetava sissepääsu ja invatualeti paiknemine ning võimalikud täpsustused selle kohta, millised puudused on leitud sissepääsu või tualeti ligipääsetavuses.

⁷ Erivajadustega inimese isiklik abistaja võib olla näiteks liikumispuudega inimese abistaja, vaegnägija teejuht või intellektipuudega inimese abistaja.

Järgmises tabelis on näiteid sellest, millist sõnumit peaksid edasi andma ligipääsetavuse põhiandmed.

<p>Ligipääsetavus on tagatud suures osas vastavalt juhiste⁸. → Kasutatakse ligipääsetavussümbolit.</p>	<p>Ligipääsetavus ei ole tagatud. → Ligipääsetavussümbolit ei kasutata.</p>
<div data-bbox="172 658 308 772" data-label="Image"> </div> <p>Toimumiskohal on ligipääsetav sissepääs. Kirjelda ligipääsetava sissepääsu asukohta ja võimalikke puudusi sissepääsu ligipääsetavuses. Näide puudustest: Sissepääsu ukseväli kõrgus on 30 mm ja ukseava laius ainult 800 mm.</p>	<p>Toimumiskohta ei ole ligipääsetavat sissepääsu. Kirjelda sissepääsu. Näide sissepääsu kirjeldamisest: Sissepääsu juurde viib kaheksa trepiastet.</p>
<div data-bbox="172 1211 331 1346" data-label="Image"> </div> <div data-bbox="363 1211 515 1346" data-label="Image"> </div> <p>Ürituse toimumiskohas on invatualett. Kirjelda invatualeti asukohta ja võimalikke puudusi tualeti ligipääsetavuses. Näide puudustest: Tualettpoti kõrval on parema käe pool vaba ruumi ainult 700 mm.</p>	<p>Ürituse toimumiskohas ei ole invatualetti.</p>

⁸ Juhised leiab peatükist 5 „Ürituse toimumisala ja -ruumide planeerimine“, lk 34.

Ürituse toimumiskohas on invaparkimiskohad.
Kirjelda invaparkimiskohtade asukohta ja arvu ning võimalikke puudusi nende ligipääsetavuse juures.

Näide puudustest:

Invaparkimiskoha kaugus ligipääsetavast sissepääsust on ligi 50 m.

Ürituse toimumiskohas ei ole invaparkimiskohti.

Kirjelda muid pakutavaid parkimisvõimalusi.

Ürituse toimumisala ja ruumide liikumisteed on ligipääsetavad.

Kirjelda võimaliku liikumise ligipääsetavust nii välialadel kui ka ruumides.

Näide puudustest:

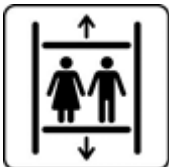
Liikumisteed on osaliselt kaetud kruusa ja liivaga.

Ürituse toimumisala ja ruumide liikumisteed ei ole (läbivalt) ligipääsetavad.

Kirjelda liikumisteid.

Näide liikumisteede kirjeldusest:

Ruumid paiknevad mitmel korrusel. Korruste vahel puudub lift. Ruumide lävepakud on väga kõrged. Klubiruumis on kolm trepiastet.

Ruumides on lift.

Kirjelda lifti asukohta ja võimalikke puudusi lifti ligipääsetavuses.

Näide puudustest:

Lifti sügavus on 1300 mm ja laius 1000 mm. Nupud asuvad 1000–1200 mm kõrgusel.

Ruumides ei ole lifti.

<p>Saalis on ratastoolikohad.</p> <p>Lisa ka nende kohtade arv ja kirjelda nende asukohta. Lisaks märgi, kas ratastoolikoha vajadusest tuleb eelnevalt teavitada näiteks pileti broneerimisel.</p> <p>Kirjelda ka võimalikke puudusi ratastoolikohtade ligipääsetavuses.</p> <p>Näide puudustest:</p> <p>Kohtade vaba ruumi laius on 800 mm ja vaba ruumi sügavus 1300 mm.</p>	<p>Saalis ei ole ratastoolikohti.</p>
<p>Ürituse toimumiskohas on kaldteega varustatud kõrgendatud tribüüniosa ratastooli kasutavatele küllastajatele.</p> <p>Kirjelda ka kõrgendatud tribüüniosa asukohta.</p> <p>Kirjelda ka võimalikke puudusi kõrgendatud tribüüniosa ligipääsetavuses.</p> <p>Näide puudustest:</p> <p>Kõrgendatud tribüüniosale viiv kaldtee on järsk (15%).</p>	<p>Ürituse toimumiskohas ei ole kõrgendatud tribüüniosa.</p>
 <p>Kasutusel on induktsioonsilmus.</p> <p>Kirjelda, millistes ruumides see on kasutusel.</p>	<p>Induktsioonsilmust ei ole kasutusel.</p>
<p>Isiklik abistaja⁹ või tõlk pääseb üritusele tasuta.</p>	

⁹ Erivajadustega inimese isiklik abistaja võib olla näiteks liikumispuudega inimese abistaja, vaegnägija teejuht või intellektipuudega inimese abistaja.

Kellelt saab lisateavet ligipääsetavuse kohta (telefoninumber ja meiliaadress)?

Järgnevas tabelis on kirjeldatud, milliseid muid andmeid tuleks ligipääsetavuse kohta võimalusel veel anda.

Kohapeal laenutatakse abivahendeid.

Kirjelda, milliseid abivahendeid saab laenutada ja kust.

Üritusel on nägemispuudega inimestele mõeldud teenuseid.

Kirjelda, milliseid teenuseid.

Üritusel on viipekeelde tõlgitud programme.

Kirjelda, milliseid programme, ja märgi etteaste toimumisaeg.

Üritusel on kirjeldustõlkega programme.

Kirjelda, milliseid programme, märgi etteaste toimumisaeg ning lisa täpsemad juhised näiteks selle kohta, kust saab laenata kirjeldustõlke aparatuuri ja mis ajal hakatakse kirjeldustõlget kõrvaklappide kaudu vahendama.

Üritusel on tiitritega programme.

Kirjelda, milliseid programme, märgi etteaste toimumisaeg, see, mis keeltes on tiitrid ning mis on programmi originaalkeel.

Juhendeid on võimalik tellida ka näiteks nn lihtsas keeles, viipekeelde tõlgituna ja/või kirjeldustõlkes.

Abi- ja juhtkoerad on üritusel teretulnud.

(Seaduse järgi ei ole keelatud abi- ja juhtkoera kaasavõtmine üritusele.¹⁰)

Ligipääsetavuse jt sümboleid võib mittekaubanduslikul otstarbel alla laadida:

MTÜ Puude Taga On Inimene kodulehelt

www.puudetagaoninimene.ee/tarvilikku/ligipaasetavuse-sumbolid

Helsingi linna piltsümbolite lehelt

www.hel.fi/static/hkr/helsinkikaikille/suunnitteluohjeet/Symbolikuvat_suomi.pdf

2.3 Koduleheküljed

Üritust reklaamivate veebilehtede ligipääsetavus tähendab nende tehnilist juurdepääsu, selget ülesehitust ja kujundust ning sisu mõistetavust. Tehniline juurdepääs hõlmab muu

¹⁰ Valtakunnallinen vammaisneuvosto 2014.

seas seda, et lehte on võimalik lugeda nägemispuudega inimeste abivahendite, näiteks ekraanilugemisprogrammide abil.

Veebilehtede tehniline teostus tellitakse sageli kolmandalt isikult. Lehe tehniliselt teostajalt tuleb nõuda tehnilistes lahendustes ligipääsetavusega arvestamist.

Veebilehtede kujunduse kavandamisel kehtivad üldised ligipääsetava kujunduse planeerimise juhised (lisa leiab peatükist 2.1 „Kujunduse kavandamine“, [lk 12](#)). Kui lehe kujunduse kavandamine tellitakse veebidisainerilt, tuleb tal selles arvestada ligipääsetavusega.

Veebilehe ülesehituse ja navigeerimise kavandamisel tuleb arvestada navigeerimise sihipärasust, andmete leitavust ja lehe ülesehituse lihtsust. Lehe ülesehitus tuleks kavandada kasutajast lähtudes: millist teavet ürituse külastaja lehelt leida soovib ja kuidas ta andmed võimalikult lihtsalt leiaks.

Kodulehe tellija lühike meespea lehe tehnilise teostuse kohta

- Lehe tehniline teostaja peab tehnilistes lahendustes arvestama ligipääsetavusega (talle võib esitada nõude järgida kodulehe sisu ligipääsetavuse juhiseid WCAG 2.0: www.w3.org/TR/WCAG20).
- Lehte peab olema võimalik lugeda ka näiteks nägemispuudega inimeste abivahendeid kasutades.
- Lehe ligipääsetavust tuleks katsetada. Enamasti sobivad nägemispuudega inimeste vajadustest lähtudes katsetatud ja toimivaks tunnistatud kodulehed hästi ka teiste kasutajate jaoks. Ligipääsetavuse katsetamist saab tellida näiteks MTÜ Ligipääsetavuse Foorum kaudu (www.ligipaasetavus.ee).

Kodulehe haldaja lühike meespea

- Lehel kuvatud fotodel peaks olema alt-tekst – lühike pildi sisu kirjeldav tekst, mis annab näiteks ekraanilugemisprogrammi kasutavale nägemispuudega inimesele teavet sellest, mida pildil on kujutatud. Alt-teksti saab mõne brauseriga ka kuvada, viies hiire kursori pildile. Alt-tekst ei tähenda foto allkirja või faili nime. Alt-tekstile on enamasti jäetud kodulehe andmete uuendamise tööriistas eraldi väli, kuhu saab kirjutada alt-teksti.
- Ekraanilugemisprogrammi kasutava inimese seisukohalt on oluline, et veebilehele paigutatud lingid on nimetatud selle järgi, mis teema lingi taga avaneb. Näiteks link pealkirjaga „Ürituse toimumisala kaart“ viitab sellele, mis lingile klikkides avaneb. Seevastu link „Loe lisaks...“ ei anna mingit teavet lingi alt avaneva sisu kohta.
- Veebilehel kasutatavad failiformaadid peavad olema loetavad ka erinevate abivahendite, näiteks ekraanilugemisprogrammi abil. Ligipääsetavad failiformaadid on näiteks DOC- ja RTF-formaadis failid ning HTML-tekstiversioonid.

- Pane tähele! Sageli kasutatud PDF-failitüüp ei ole ekraanilugemisprogrammi kasutaja seisukohalt ligipääsetav, mistõttu tuleb alati pakkuda ka selle alternatiivi, ligipääsetavat failiformaati või tekstiversiooni.
- Helifailidest avanevad hästi vähemalt MP3- ja WAV-failitüüp¹¹.
- Kui võimalik, tuleks lehele üles pandud videotele lisada subtiitrid.

2.4 Keelevariandid

Kommunikatsioonis on hea pakkuda teavet mitmes keeles, vähemalt eesti, inglise, vene ja soome keeles. Kõikides keeleversioonides tuleks anda vähemalt põhiinfo üritusest ja selle programmist ning ligipääsetavuse andmed. Keeleversioonid ei pea muus osas tingimata kattuma. Ka kitsama keeleversiooni korral oleks hea, kui selle juurde oleks lisatud märkus, et mõnes teises keeles pakutakse rohkem infot. Kasutaja tuleks suunata otselingi kaudu eri keeleversioonides pakutava põhjalikuma teabe juurde, näiteks märkides: „Lisateavet inglise keeles saab siit“.

Keelevariante kaaludes võib üks variant olla ka nn lihtne keel. Lihtne keel on tavapärasest keelest kergemini loetav ja mõistetav keelevorm, mida on hea kasutada näiteks intellektipuudega või keelt õppivatel inimestel¹². Lisateavet lihtsa keele kohta saab vaimupuudega inimeste tugiliidu Vaimukad aadressilt www.vaimukad.ee/lihtne-keel. Lihtsas keeles võib toota näiteks sellist kommunikatsioonimaterjali, mille sisu on suhteliselt muutumatu, nagu üritust üldises plaanis tutvustavad tekstid või ohutusjuhised. Sama materjali saab ürituse kommunikatsioonis kasutada mitme aasta jooksul, tehes vajadusel täiendusi ja parandusi ainult üksikasjades, näiteks piletihindades, kuupäevades ja aadressides.

Infot võib pakkuda ka viipekeeles. Viipekeelseid videoid võib toota näiteks materjalist, mille andmete uuendamise vajadus on väiksem kui üritust üldiselt tutvustavatel tekstidel. Viipekeelsed videod võib paigutada üritust reklaamiva(te)le veebileh(ted)ele või näiteks YouTube'i lehele, sellisel juhul tuleb videote juurde suunav link panna ürituse veebilehele. Viipekeelse materjali abil edastavad ürituse korraldajad sõnumi, et on arvestanud ka viipekeelt kasutavate inimestega.

Nii viipekeelse kui ka lihtsas keeles materjali tootmist ja sisu tuleb alati eelnevalt arutada kasutajagruppide esindajatega. Viipekeele kohta saab lisateavet Eesti Kurtide Liidu kodulehelt www.ead.ee/371095.

Kui ürituse kommunikatsioonis kasutatakse ekraane, tuleb nende sisu planeerimisel arvestada ligipääsetava kujunduse kavandamisjuhiseid (lisa leiab peatükist 2.1 „Kujunduse kavandamine“, lk 12). Juhul kui ekraanidele kuvatakse videoid, võiks neile võimaluse

¹¹ Linnapuomi, Paqvalén, Salovaara ja Turpeinen 2014, 12.

¹² Vaimupuudega Inimeste Tugiliit.

korral lisada subtiitrid (võimalusel vähemalt eesti, vene ja inglise keeles). Videotele võib lisada ka viipekeelse tõlke, mis tähendab, et näiteks video allservas on kuvatud tõlk.

Üritusel toimuval teadustamisel on samuti hea kasutada mitut keelt, et suurema tähtsusega sõnumid oleksid mõistetavad enamikule külastajatest. Teadustustekstide sisu võib olla ka tekstidena kuvatud näiteks ekraanidele või paberile.

Päevajuht koos viipekeele tõlgiga 2015. aasta Tallinna merepäevadel
(foto: Kadi Sarapuu, MTÜ Kakora)

2.5 Viidad

Viidad aitavad ürituse külastajatel ja töötajatel ürituse toimumisalal paremini orienteeruda ning ruume ja teenuseid leida. Viitadel on eriti oluline roll siis, kui ala on suur ja sellest on raske ettekujutust luua. Toimumisalale püstitatud viitade kõrval kuuluvad viitade süsteemi ka toimumisalale suunavad viidad.

Viitamine peab olema sihipärane ja katkematu. See tähendab, et viidad on kujundatud ühtselt ning kogu süsteem toimib katkestusteta.

Viitade kujundus peab olema selge ja sisu hästi mõistetav. Viitadel soovitatakse kasutada (lisaks tekstile) üldtuntud sümboleid. Lähedalt loetavate viitade korral tuleb arvestada, et need peavad olema hästi loetavad nii istumis- kui ka seismiskõrgusel ehk maast 1400–1600 mm kõrgusel¹³. Viitade ees ei tohi olla takistusi, et neid saaks lugeda ka lähedalt.

¹³ ET-Infokeskus. Ligipääsetav hoone ja keskkond, projekteerimisjuhend 2015, lk 14

Viidad tuleb paigutada nähtavale kohale ja hästi valgustada. Viitade pinnamaterjal ei tohi olla tagasipeegeldav.

Üritusel võiks alati olla üks peaviit, millele on kantud

- ürituse toimumisala kaart,
- üritusega seotud kohtade ja tähtsamate teenuste (näiteks tualettide, infopunkti ja toitlustuse) asukohad;
- juurdepääsetavad liikumisteed ja teenused.

Põhiviitade kaartidel ja muu info juures tuleb tagada, et kasutatud värvitoonid oleksid hea kontrastsusega.

Viitade kavandamisel võib uurida reljeeftekstiga viitade võimalusi. Reljeefsete märkide kasutamine võib hõlbustada andmete edastamist nägemispuudega inimestele. Kui kasutatakse reljeefkirja, peavad vastavad viidad olema kergesti leitavad, näiteks nende juurde juhtivate, kompimisel äratuntavate materjalide abil.

Kui võimalik, tuleb ürituse põhimarsruudid tähistada samuti reljeefsete ehk suunavate juhtteedega. Selline valge kepi või jalatsitalla all tajutav tee võib toimida suunava tähisena vaegnägijatele ja pimedatele.¹⁴ Kui nende teede juures kasutatakse ka kontrastseid jooni, aitavad need kõikidel külastajatel paremini järgida põhilisi ühendusteid. Selle kohta saab lisateavet küsida MTÜ-st Kakora (kakora@sarasyi.com, sylvi.sarapuu@gmail.com) ja Põhja-Eesti Pimedate Ühingust (ppy@ppy.ee).

2.6 Ürituse toimumisala kaart

Külastajate seisukohalt on hea pakkuda kaasavõetavaid ürituse toimumisala kaarte. Kaartidele tuleb kanda vähemalt toimumisala üldkaart, programmi osade toimumiskohad ning tähtsamad teenused (tualetid, infopunkt, toitlustuskohad jne), lisaks ligipääsetavate teenuste asukohad ja takistusteta liikumisteed. Teejuht-kaart peaks olema saadaval ürituse infopunktis ja kodulehel.¹⁵ Kaardi mõõtkava on hea valida selliselt, et külastaja saaks realistliku ülevaate kõikidest vahemaadest. Lisaks tekstile soovitatakse kaardil kasutada üldtuntud sümboleid.

Mõelda tasub ka reljeefse kaardi ja sõnalise kaardi tellimisele. Need kaardid täiendavad teineteist hästi. Kombitav reljeefsete kujunditega kaart sobib nägemispuudega külastajatele. Selle tootmine paispaberile on mitu korda odavam kui plastile. Reljeefse kaardina trükitakse enamasti ürituse ala kaart ja ürituse toimumiskohta ümbritsevad tänavad. Selle abil saab luua ettekujutuse ruumide suurusest, nende omavahelisest paiknemisest ning objektide vahekaugustest¹⁶. Kohalike erivajadustega inimesi esindavate

¹⁴ Näkövammaisten Keskusliitto ry 2014.

¹⁵ Salovaara 2014, intervjuu 19.5.2014.

¹⁶ Linnapuomi, Paqvalén, Salovaara ja Turpeinen 2014, 11.

ühingutega võib arutada, kas reljeefse kaardi järelle on vajadust ning milline oleks kõige õigem teostus- ja kasutusviis. Ühtlasi võib üritusel pakutavat arutada nägemispuudega inimestega.¹⁷

Sõnaline kaart on hääle abil liikumisjuhiseid pakkuv kaart. See sisaldab juhiseid tähtsamate teenuste (tualetid, eri saalid, restoran jms) paiknemise ja kohale jõudmise kohta. Sõnalist kaarti saab kuulata ja salvestada ürituse kodulehelt ning näiteks nägemispuudega külastaja võib seda kasutada liikudes. Kaardi võib kodulehelt välja trükkida ka punktkirjas. Sõnaline kaart koostatakse kahes suunas (ehk teekond sinna ja tagasi).¹⁸ Sõnalise kaardi tellimisvajadust tuleb arutada nägemispuudega külastajate esindajatega.¹⁹ Kui tekib vajadus kaardi andmeid muuta, on nende uuendamine korraliku ettevalmistustöö korral lihtne.

Lisateavet ligipääsetavuse kohta

MTÜ Kakora: www.kakora.sarasyi.com.

Eesti Puuetega Inimeste Koda: www.epikoda.ee/kojast/ligipaasetavus.

MTÜ Puude Taga On Inimene: www.puudetagaoninimene.ee.

¹⁷ Salovaara 2014, intervjuu 19.5.2014.

¹⁸ Markkula 2014, meilitsi toimunud intervjuu 5.5.2014.

¹⁹ Salovaara 2014, intervjuu 9.5.2014.

3 Hinnakujundus

Ligipääsetava ürituse korral on piletite ja lisateenuste hinnad kujundatud selliselt, et võimalikult paljudel külastajatel oleks majanduslikult seal võimalik osaleda. Soodne või tasuta sissepääs võib meelitada kohale uusi külastajaid ja külastajate grappe. Ligipääsetavuse tagava hinnakujunduse alla kuulub ka erivajadustega inimese isikliku abistaja ja tõlgi tasuta sissepääs (lisa leiab peatükist 3.1 „Isikliku abistaja ja tõlgi tasuta sissepääs“, [lk 26](#)).

Tasuta sissepääsu võib pakkuda näiteks kindlatele programmidele või kindlatel kellaaegadel. Üritust reklaamivatele veebilehtedele võib üles panna koondandmed kõikidest tasuta programmidest, et külastajad saaksid neist ülevaate võimalikult lihtsalt.

Priipileteid võib jagada ka kindlale grupile. Näiteks Soome kunstifestivali Helsingi Juhlaviikot korraldajad on püüdnud jõuda keerulises olukorras Helsingi elanikeni, pakkudes kõikidele üritustele tasuta pileteid. Piletid jagatakse laiali peamiselt Helsingi sotsiaalameti teeninduskeskuste kaudu.²⁰ Lastefestivalil Vekara-Varkaus soovitakse võimaldada majanduslikult tundlikumatele peredele osalemisvõimalust ning pakutakse priipääsmeid linna peretöö klientidele.²¹ Lahtis on muusikafestivali Lahden Urkuviikot korraldajad arvestanud väikese sissetulekuga inimestega ning jagavad tasuta pileteid kohaliku töötute tegevuskeskuse klientidele.²²

Peale selle tasuks välja selgitada viisid, mille abil võimalikud müümata jäänud piletid kasutusele võtta. Ka nõnda on võimalik tuua üritusele uusi külastajaid ja suurendada näiteks majanduslikult raskes olukorras inimeste osalemisvõimalusi.

Ürituse ligipääsetavust suurendab ka eri hinnaga piletite pakkumine. See võib tähendada näiteks soodushindu üliõpilastele, töötutele, pensionäridele, (asendusteenistuses) ajateenijatele, lastele ja noortele. Peredele tuleks pakkuda perepileteid. See suurendab ühtlasi ühe leibkonna osalemisvõimalusi. Perepiletiga ei tohi aga ühendada vanema põlvkonnaga ega sooga seotud piiranguid. Pileteid tuleks turustada näiteks kujul kaks täiskasvanut ja kaks last.

Ka gruppidele peaks pakkuma soodushindu. Oleks hea, kui soovituslik grupi suurus ei oleks kuigi suur. Ka väikese grupi koosseisus osalemine võib vähendada näiteks psühhiaatria taastusravil viibivate inimeste osalemiskünnist. Kui grupiallahindluse saamine eeldab suurt, näiteks 8–10-liikmelist gruppi, võib kõrvale jääda osalejaid, kes tunneksid end väiksemas grupis paremini.

²⁰ Matheson 2014, meili teel toimunud intervjuu 2.4.2014.

²¹ Sutinen 2014, meili teel toimunud intervjuu 3.4.2014.

²² Krohn 2013, meili teel toimunud intervjuu 2.4.2014.

Eri hinnaga piletitüüpide ja eri gruppidele mõeldud allahindluste kasutamise järelevalvet saab teha mitmesugustel viisidel. Näiteks Helsingi muusikafestivali Flow korraldajad võtsid 2012. aastal selleks kasutusele nimelised piletid ning pileti kasutaja isikuandmeid kontrolliti ürituse toimumisala väravas. On oluline, et kogu personal oleks valitud hinnakujunduspõhimõtetega kursis.

3.1 Isikliku abistaja ja tõlgi tasuta sissepääs

Erivajadustega külastajad võivad kultuuriürituse ajal vajada isikliku abistaja või tõlgi abi. Isiklik abistaja võib olla näiteks liikumispuudega inimese isiklik abistaja, vaegnägijat abistav saatja või intellektipuudega inimest abistav tugiisik.

Erivajadustega inimestel on õigus kasutada isikliku abistaja ja tõlgi abi. Neid teenuseid saab taotleda kohalike omavalitsuste sotsiaalosakondade kaudu.

Isiklik abistaja ja tõlk peaksid alati pääsema üritusele tasuta, sest nõnda ei aseta isikliku abistaja või tõlgi vajadus nende teenuseid vajavaid inimesi teiste ürituse külastajate suhtes nõrgemale positsioonile (kui külastaja on sunnitud isikliku abistaja või tõlgi pileti eest ise tasuma, satub ta ebavõrdsesse olukorda, kuna peab maksma pileti eest kahekordse hinna).

Asjaolu, et külastajal on õigus saada soodushinnaga pilet, ei tohi mõjutada isikliku abistaja või tõlgi tasuta sissepääsu võimaldamist. Seda ei tohiks mõjutada ka asjaolu, et külastajal on kaasas abi- või juhtkoer. Ürituse korraldaja peab arvestama sedagi, et pikalt kehtvatel üritustel võib isikliku abistaja või tõlgi vahetus ürituse ajal lõppeda ja tuleb organiseerida asendus.

Pimedate juhtkoortel on ligipääs kõikjale.
Festival „Puude taga on inimene“, 2013.
(foto: Kadi Sarapuu, MTÜ Kakora)

Isiklik abistaja või tõlk ei ole sotsiaalne kaaslane ega külastaja, vaid tegutseb osalemist võimaldava isikuna (abistaja, saatja, tõlgina). Eestis ei ole veel kasutusel üldist erivajadustega inimese kaarti, mis kinnitaks isikliku abistaja või tõlgi vajadust. Erivajadustega inimesel on see vajadus siiski enamasti silmanähtav. Samas peab arvestama, et puue või haigus ei pruugi alati väliselt märgatav olla. On äärmiselt oluline, et ürituse piletimüügi ja pileтите kontrollimise ajal oleks teada, et erivajadustega inimese isiklik abistaja või tõlk võib üritusel osaleda tasuta.

4 Klienditeenindus

Sõbralik ja individuaalne teenindus on ürituse oluline osa. Klienditeeninduses töötavad inimesed peavad suhtuma ausalt ja võrdselt kõikidesse külastajatesse. Iga külastaja peab tundma, et on üritusele teretulnud.

Klienditeenindaja peab oma ülesandeid täites meeles pidama, et ta kõne oleks selge ja kõnetempo rahulik ning kui külastajal on kaasas isiklik abistaja, tuleb kõnetada esmajärjekorras külastajat, mitte isiklikku abistajat. Lisaks peaks teenindaja nägu olema varjamata ning ta peab rääkima külastaja suunas, sest näiteks huultelt lugemiseks peab ta nägu olema nähtav. Vabaõhuüritustel tuleks vältida kontravalgust ehk seda, et külastaja peaks klienditeenindajat vaatama vastu valgust, sest sel juhul on nägu ja suu liikumist raske eristada. Alati peaks kasutusvalmis olema muid suhtlusvahendeid, näiteks pliiats ja paber kirjutamiseks.

4.1 Personali palkamine ja koolitus

Mitmekülgst on võimalik mitmel viisil arvestada ka üritusele personali palkamise ja vabatahtlike valimise juures. Palkamise ja valimise lähtekohaks peavad olema üritusest lähtuvad vajadused. Näiteks publikutöö seisukohalt on väga kasulik, kui personal ja vabatahtlikud teenindavad külastajaid mitmes keeles. Üritust ette valmistades tuleb palkamise juures rõhutada ka kultuurilise tundlikkusega seotud oskusi, sest neist on abi üritusel osalejate kultuuriliste tõkete kõrvaldamisel. Kultuurilise tundlikkuse arvestamine mängib eriti suurt rolli ürituse planeerimise ja reklaamimise etapis.

Kui ürituse kaudu rõhutatakse ühiskondlikku vastutust, peab ühiskonna mitmekesisus peegelduma ka personali kõikidel tasanditel ja ülesannetes. Eesmärgipärane palkamine tähendab, et personali palgates püütakse saavutada olukord, kus piirkondlikud vähemusgrupid on esindatud palgatud töötajatena protsentuaalselt õiges suhtes, arvestades konkreetse piirkonna elanikkonna mitmekesisust.

Soovime festivalil „Puude taga on inimene“ pakkuda vabatahtlikuna töötamise võimalust kõikidele, kes soovivad seda teha. Püüame igaühele leida tema oskustele ja huvidele vastavad ülesanded. Kui sa ei saa osaleda aladevahelise kullerina, võid olla administraator, tegutseda piletimüüjana ja istudes. Kui sul ei ole aega oma repliike harjutada, võid olla kunstinäituse püstitaja või aidata külastajatel alal orienteeruda.

– Festivali „Puude taga on inimene“ korraldajad (juuli 2016)

Personali koolitus

Kogu personalil, ka vabatahtlikel töötajatel, on ürituse ligipääsetavuse tagamise juures suur roll. Personalile tuleb korraldada ligipääsetavuskoolitus. Muuhulgas on oluline arutada seda, kuidas ligipääsetavus on konkreetselt seotud personali tööülesannetega. Lisaks peab kogu personal tundma ürituse ligipääsetavusega seotud tingimusi, teadma, kus asuvad pakutavad abivahendid ja kuidas abistada, samuti millised on ligipääsetavad liikumisteed ning ligipääsetavust suurendavad teenused. Kõik ürituse korraldamisega seotud inimesed peavad endale teadvustama, et igaühel on ligipääsetavuse tagamisel oma osa.²³ Ligipääsetavuskoolitusel tuleks käsitleda ka mitmekesisuse austamist, ürituse väärtushinnanguid ja ühiseid põhimõtteid.

Lisaks sellele, et kogu personal tunneb ürituse ligipääsetavusega seotud reegleid, tuleb personali hulgast nimetada ligipääsetavuse eest vastutav isik, kelle poole ürituse küllastajad (ja personal) võivad vajadusel ligipääsetavuse küsimustes pöörduda. Tema kontaktandmed peavad olema näiteks üritust reklaamivatel veebilehtedel kergesti leitavad.

Ka ohutuse tagamise seisukohast on oluline, et personal tunneb ürituse ligipääsetavuse lahendusi ja kõigile kasutatavaid evakueerumisteede. Samuti peab personal teadma, kuidas tegutseda, kui ürituse ala tuleb näiteks evakueerida.

Personali koolitus aitab suurendada kõigi töötajate oskusteavet muuseas hädaabiolukordades ning eri kommunikatsiooniviiside kasutamisel ja mõistmisel. Personali võib koolitama kutsuda ligipääsetavus- ja mitmekesisusvaldkonna eksperte, näiteks erivajadustega inimeste organisatsioonide esindajaid (lisateavet saab peatükist „Kontaktandmed ja juhised planeerimiseks“, [lk 63](#)). Nad võivad muuhulgas tutvustada ligipääsetavust parandavaid võtteid ja tööriistu ning rääkida eri küllastajagruppide vajadustest ja soovidest. Organisatsioonide ja ühingute kaudu on võimalik leida ka kogemusnõustajaid, kel on pakkuda häid praktilisi nõuandeid.²⁴

4.2 Piletimüügi ligipääsetavus

Üritusele pileti ostmine peaks olema võimalikult lihtne ja kõikidele inimestele ligipääsetav. Pakkuda tuleb erinevaid pileti soetamise võimalusi. Kui ürituse korraldaja hoolitseb piletimüügi eest ise, tuleb tal tagada nii füüsiliste müügikohtade kui ka internetimüügi ligipääsetavus.

Internetimüügi ligipääsetavusega on seotud näiteks internetipoe tehniline ligipääsetavus (lisa leiab peatükist 2.3 „Koduleheküljed“, [lk 19](#)) ning piletite kohaletoimetamise viisid. Piletite edastamiseks peaks pakkuma alternatiive, näiteks SMS-i või meili teel kohaletoimetamist, müügipunkti järele tulemist ja posti teel koju saatmist.

²³ Salovaara 2014, intervjuu 19.5.2014.

²⁴ Salovaara 2014, intervjuu 19.5.2014.

Internetimüügis, telefonimüügis ja füüsilistes müügipunktides peaksid olema müügil samad piletitüübid ehk ka näiteks soodushinnaga ja eripiletid (nagu ratastoolikohad). Lisaks peaks kõikide müügipunktide kaudu saada hankida tasuta pileti külastaja isiklikule abistajale või tõlgile (lisa leiab peatükist 3.1 „Isikliku abistaja ja tõlgi tasuta sissepääs“, [lk 26](#)).

Ka järjekorra korraldamise juures tuleb arvestada võrdse kohtlemise põhimõtet. Mõnedel erivajadustega inimestel on näiteks internetipoe kasutamine või kohapeal asjaajamine raskendatud. Sel juhul tuleks võtta appi aeglasemalt toimiv telefoniteenus, vähendamaks riski, et ürituse piletid müüakse kiiresti läbi ja aeglasema ühenduse kasutaja jääb neist ilma.

Kui piletimüük otsustatakse osaliselt või tervikuna anda teise ettevõtte korraldada, tuleb valida selline, kes pakub nii interneti kui ka füüsiliste müügipunktide ligipääsetava kasutamise võimalust. Tööd hõlbustab ja kiirendab see, kui piletimüügiteenuse pakkuja hoolitseb selle eest, et ürituse ligipääsetavuse andmed on klientidele kättesaadavad tema kodulehel. Juhul kui piletimüügiteenuse pakkuja ei anna ligipääsetavuse kohta teavet, peab ürituse korraldaja hoolitsema ise andmete edastamise eest oma kommunikatsioonis, et potentsiaalsed külastajad saaksid need võimalikult kiiresti kätte. Ürituse korraldaja peab ligipääsetavuse andmed edastama ka piletimüügiteenuse pakkujale, et too oskaks piletioostjatele anda lisateavet ürituse ligipääsetavuse kohta.

4.3 Üldabistajad

Ürituse korraldajad võivad ligipääsetavuse võimaluste suurendamiseks pakkuda külastajatele nn üldabistajate teenust. Üldabistajad on kindlustuse raames abistamiseks väljaõppe saanud vabatahtlikud, kes aitavad külastajaid üldistes küsimustes. Abistajad võib välja koolitada ise või ka koostöös näiteks piirkonnas tegutseva abiteenuste keskuse või muu vastava vabatahtliku tegevuse keskusega. Oma piirkonnas tegutsevate keskuste andmeid võib küsida näiteks Helpificu (helpific.com/et) või Vabatahtlike Värava kaudu (vabatahtlikud.ee).

Üldabistajad peavad olema saanud tööülesannete täitmiseks piisavalt juhiseid. Nende tööd koordineerib ürituse korraldaja nimetatud vastutav isik, kellega nad vajadusel saavad ühendust võtta.

Üldabistajate tegevuse kohta sõlmib ürituse korraldaja või üldabistajaid vahendav organisatsioon alati kindlustuslepingu. Kindlustusküsimustes on hea leppida kokku aegsasti enne ürituse toimumist. Üldabistaja kohta tuleks alati sõlmida õnnetusjuhtumi- ja kahjukindlustusleping.

Külastajad võivad küsida üldabistajate abi näiteks liikumisel ja esinemiskohtade leidmisel. Abistajad võivad ka ise aktiivselt oma abi pakkuda – nad võivad näiteks saabuaid külastajaid vastu võtta, aidata uksi avada ja istekohta leida. Üldabistajad ei asenda samas

isiklike abistajaid ning ei paku näiteks meditsiini- või vastavat eriväljaõpet eeldavaid teenuseid.

On oluline, et näiteks ürituse piletimüügis oleks teada, et vaatamata üldabistajate võimalusele peab erivajadustega külastaja isiklik abistaja alati saama võimaluse külastada üritust tasuta (erivajadustega inimeste abistajatest ja tõlkidest saab lisa lugeda peatükist 3.1 „Isikliku abistaja ja tõlgi tasuta sissepääs“, lk 26).

4.4 Osalemine üheskoos

Kultuurielamuse jagamine ja osalemine koos sõprade või tuttavatega on paljude inimeste jaoks kultuuriürituste külastamise juures väga oluline. Tuttavas seltskonnas üritusel viibimine võib muuta olukorra, mis on sageli ka sotsiaalselt uus, mugavamaks ja turvalisemaks.

Osal inimestel ei ole tuttavas seltskonnas osalemine mitmesugustel põhjustel siiski võimalik. Seltskonna või vastava kogemuse puudumine võib vähendada osalemissoovi ja tunnet, et üritusel on konkreetsele inimesele midagi pakkuda. Enda võõrana tundmine, üksindus või näiteks sotsiaalsed hirmud võivad osalemise seisukohalt kujuneda tõsiseks takistuseks.

Üksinda osalemisel võib olla ka praktilisemaid takistusi, nagu ebakindlus oma füüsilises vastupidavuses või piletite hankimise oskuses²⁵. Näiteks eakatel on vahel vaja vahetut abi liikumiseks ja piletite hankimiseks.

Vabatahtlikud kultuurikaaslased

Soomes on viimasel ajal hakanud populaarsust koguma algatused, mille kaudu toetatakse ja edendatakse ühiselt kultuuriteenuste kasutamist. Mitmel pool on käivitatud näiteks nn kultuurilootsi või kultuurikaaslase algatus. Jyväskylä kunstimuuseumist 2006. aastal alguse saanud kultuurilootsi tegevus on levinud üle riigi 15 piirkonda. Teenuse kasutajad saavad tellida vabatahtliku kultuurilootsi, kellega koos kasutada kultuuriteenuseid, mis kuuluvad kultuurilootside partnerluslepingusse. Helsingis pakutakse aga nn kultuurikaaslase teenust.²⁶ Mitmes muus piirkonnas on loodud muid analoogseid tegevusmudeleid.

Kui lähipiirkonnas on käivitatud analoogne ettevõtmine, võiks ürituse korraldaja uurida sellega koostöö tegemise võimalusi. Taolise algatusega liitumine on üks viis, kuidas arvestada inimestega, kes jätavad üritusel osalemata seetõttu, et neil puudub kaaslane või nad ei ole kindlad, kas nende füüsiline vorm on selleks piisavalt hea. Teenuse

²⁵ Saanko olla kulttuurikaverisi? – voldik 2013, 2.

²⁶ Saanko olla kulttuurikaverisi? – voldik 2013, 2 ja Jyväskylä taidemuseo 2014.

kasutamisega võib kaasneda tingimus, et teenuse kasutaja kaaslasele on pakkuda soodushinnaga pilet²⁷ ning et kaaslane saab õiguse üritust tasuta külastada.

Sellises kultuurilootsi-kultuurikaaslase teenuses osalemine võib suurendada ürituse tuntust ühiskondlikku vastutust tajuva ettevõtmisena, kus antakse panus sotsiaalsete ja majanduslike takistuste kõrvaldamisse. Ka ürituse korraldaja peaks oma kommunikatsioonis selgesti rõhutama, et pakub sellist osalemisvõimalust.

Soomes saab võimalikult teenusepakkujalt küsida tunnistust selle kohta, et ta osaleb kultuurilootsi-kultuurikaaslase pakkujana. Näiteks Helsingi kultuurikaaslastel on vastav rinnamärk ja kindlustuskaart²⁸. Kultuurikaaslaste tegevust toetab valitsus ning nad saavad koolituse. Sarnast ettevõtmist Eestis teadaolevalt praegu pole.

Osalemine grupi liikmena

Juba mainitud Soomes levinud kultuurilootsi ja kultuurikaaslase tegevus on sageli mõeldud soodustama kahe inimese ehk lootsi/kaaslase ja külastaja üritusel osalemise võimalusi.²⁹ Kuid hea oleks toetada ka grupis osalemist. Näiteks psüühikahäirest taastujatel lubaks väiksemas grupis osalemine paremini üritusest osa saada.³⁰

Ürituse korraldaja võib grupis osalemisele kaasa aidata näiteks eri gruppidele koostatud teenusepaketi pakkumise ning selle kohta info jagamisega. Gruppidele mõeldud teenuste hulka võiksid kuuluda näiteks kohtumised kunstnikega, töötubades kaasalöömine, juhendatud külastused jne.

Ka programmide ajakava mitmekesistamisega saab mõnel juhul hõlbustada grupis osalemist. Näiteks olukorras, kus üritusel grupijuhina töötav inimene tahaks grupis osaleda külastajana, saaks ta seda hõlpsamini teha päevasel ajal, kui teisi külastajaid pole palju. Vahel võib abi olla ka sellest, et lahtiolekuaegu muudetakse, näiteks puhuks, kui grupp soovib tutvuda kunstinäitusega siis, kui teisi külastajaid seal ei viibi. Selline võimalus võib sobida näiteks uusi sotsiaalseid olukordi vältivate inimeste jaoks. Seejuures on väga oluline, et ürituse töötajad oskaksid erinevatesse elukogemustesse ja olukordadesse suhtuda mõistvalt ja tundlikult. Grupis osalemist hõlbustava hinnakujunduse kohta leiab lisa peatükist 3 „Hinnakujundus“, [lk 25](#).

²⁷ Saanko olla kultuurikaverisi? – voldik 2013, 2 ja Jyväskylä taidemuseo 2014.

²⁸ Varho 2014, meili teel toimunud intervjuu 14.5.2014.

²⁹ Jyväskylä taidemuseo 2014 ja Saanko olla kultuurikaverisi? – voldik 2013, 2.

³⁰ Adam 2014, intervjuu 27.2.2014.

4.5 Ürituse toomine külastajate juurde

Ürituse ligipääsetavuse juurde kuulub ka arvestamine nende inimestega, kel mingil põhjusel ei ole võimalik tulla ürituse toimumiskohta ja -ruumidesse. Ka neile võiks luua kultuurielamuste nautimise võimaluse. Ürituse korraldaja peaks uurima võimalusi, kuidas oma etteastet tuua näiteks mõnda asutusse. Toetatud elamisega majades võib olla selliseid elanikke, kes ei saa väljas liikuda. Ka raskete või liitpuuetega inimeste elukohtadesse ürituste ja etteastete toomine võimaldab jõuda pakutavate elamustega nendeni, kelle jaoks liikumine on raskendatud.

Lisaks võiks kaaluda ürituste toomist n-ö suletud asutustesse, nagu vanglad ja haiglate kinnised osakonnad, kus puudub üritustel osalemise võimalus.

5 Ürituse toimumisala ja ruumide planeerimine

Üritusel tasub panustada ligipääsetavate alade ja ruumide kujundamisse, et nii esinejatele, personalile kui ka publikule oleks loodud võimalikult head osalemistingimused. Juba toimumiskohta otsides tuleks pöörata tähelepanu ligipääsetavusele ning valida võimalikult sobiv koht. Sel juhul ei teki vajadust ajutiste lahenduste ega muudatuste järele.

Kui ürituse toimumiskoht on ligipääsetav, on see turvalisem ja funktsionaalsem kõikidele külastajatele, töötajatele ja esinejatele. Toimumiskoht hõlmab alale saabumisega seotud alasid ja ruume, samuti publikuruume, esinemislavasid ning personali- ja esinejate ruume. Lavade ning personali- ja esinejate ruumide ligipääsetavus on oluline tagada selleks, et kõikidel oleksid võimalikult head võimalused üritusel töötada ja osaleda.

Kui ürituse toimumispaik ei kuulu ürituse korraldajale, tuleb rendileandjaga pidada läbirääkimisi, kas seal saab vajadusel teha konstruktiivseid muudatusi, et koht vastaks paremini lisaks omaniku klientidele rentnike ja nende klientide vajadustele. Vahel tullaakse samas toime ajutiste lahendustega, näiteks teisaldatavate kaldteedega, mille saab ürituse jaoks rentida või osta.

Teiste ürituste korraldajatega võib teha ka ühishankeid seadmete ostuks, mida igaüks saaks kordamööda kasutada. See lahendus aitab säästa nii keskkonda kui ka raha.

Selles peatükis on lisaks juhiste selgitatud ligipääsetava ehitatud keskkonna planeerimist. Juhiste allikateks on väljaanded „Rakennetun ympäristön esteettömyyskartoitus. Opas kartoituksen tilaajalle ja toteuttajalle“ (Ruskovaara 2009) ning „Esteettömyysopas. Mitä. Miksi. Miten“ (Pesola 2009).

5.1 Liikluskorraldus ja parkimine

Ürituse toimumisalale peab olema võimalik saada eri liiklusvahenditega, näiteks ühissõiduki, auto, jalgratta ja taksoga. Autode liiklus, jalakäijate liikumised ja jalgrattateed tuleb viia eraldi teelõikudele või eraldada üksteisest selgesti eristatud sõiduradadeks. Sujuva liikluskorralduse tagamiseks tuleb paigaldada selged viidad. Viitadega võib tähistada näiteks kohad, kus peatuvad ürituse bussid ja taksod. Saatjate sõidukite jaoks peaks olema ka piisavalt ruumi.

Osa ürituse külastajatele mõeldud autokohti peavad olema ligipääsetavad kohad.³¹ Need kohad tuleb paigutada võimalikult ligipääsetava sissepääsu lähedale ning tähistada rahvusvahelise ratastoolisümboliga (ISA-sümbol, *International Symbol of Access*). See

³¹ Ehitusseadustik 2015, 2. Peatükk, 2. Jagu.

sümbol viitab enamasti ligipääsetavale liikumisühendusele.³² Ligipääsetavad parkimiskohad võiks soovituslikult olla tasuta.

Invaparkimiskohale parkivas sõidukis peab olema nähtaval sellel kohal parkimise õiguse andev invaparkimisluba, millele on kantud loaomaniku nimi, foto ja loa väljaandmise andmed. Korraldaja on kohustatud hoolitsema selle eest, et ligipääsetavaid parkimiskohti kasutaksid ainult selleks õigust omavad isikud. Invaparkimisloaga peaks olema tagatud tasuta parkimine ka teistes parklates.

Juhiseid ligipääsetava autokoha tagamiseks

- Koha laius on vähemalt 3600 mm ja pikkus vähemalt 5000 mm.
- Koht asub võimalikult ligipääsetava sissepääsu lähedal.
- Kohalt pääseb ligipääsetavalt ligipääsetava sissepääsu juurde.
- Sõidutee pind on kõva, tasane ja ka märjalt mitte libe.
- Invaparkimiskohad on tähistatud rahvusvahelise ISA-sümboliga ja teiste asjakohaste sümbolitega.³³

Rahvusvahelise ratastoolisümboli (ISA-sümbol, *International Symbol of Access*) saab alla laadida aadressilt <http://www.skydda.ee/ee/margid-ja-piirded/mugavussildid/piktogrammide-c191339>

Sõltuvalt festivali „Puude taga on inimene“ toimumise kohast pole alati kõikidele soovijatele võimalik tagada ligipääsetavaid parkimiskohti. Muidugi tahame sellega siiski maksimaalselt arvestada. Kui aga ligipääsetavate parkimiskohtadega on kitsas, kasutame vabatahtlikke, et aidata kaugematelt parkimisplatsidelt tulevatel külastajatel alale tulla. Alati ei pea lähtuma sellest, et eeskirju tuleb iga hinna eest järgida, kui selleks puuduvad võimalused. Pigem tuleks jõuda lahenduseni, millega paraneks ligipääsetavus.

– Festivali „Puude taga on inimene“ korraldajad (juuli 2016)

³² ET-Infokeskus. Ligipääsetav hoone ja keskkond, projekteerimisjuhend 2015, lk 14

³³ Ruskovaara 2009, 52.

5.2 Sissepääs

Ürituse sissepääs peab olema lihtsasti leitav, hästi valgustatud ja selgesti loetavate viitadega varustatud. Võrdse kohtlemise ja praktilisuse tagamiseks peab kõikidel külastajatel olema võimalik siseneda ürituse toimumisalale ühise sissepääsu kaudu. Ligipääsetava sissepääsu võib vahel erandlikult korraldada peasissepääsust eraldi paiknevasse kohta.

Kui peasissepääs ei ole ligipääsetav, peab ligipääsetava sissepääsu juurde viima eraldi tähistatud tee ning sissepääs olema tähistatud viitadega, millel on kujutatud rahvusvahelist ratastoolisümbolit (ISA-sümbol).³⁴ Viitadele tuleb kanda ka teave kahe sissepääsu vahelise vahemaa ning ligipääsetava sissepääsu läheduses pakutavate teenuste kohta. Kui näiteks ligipääsetava sissepääsu juures ei müüda pileteid, peab selle kohta leiduma teave viitadel, mis suunavad ligipääsetava sissepääsu juurde, ning see info peab sisalduma ka ürituse muus kommunikatsioonis.

Ligipääsetava sissepääsu juures peab viibima ürituse teenindav personal, kes suunab külastajaid ja vastab küsimustele. Lisaks oleks hea, kui ligipääsetava sissepääsu juures arvestatakse vabaõhuürituste turvalisust, muuhulgas turvakontrolli ja järelevalvet. Ka alalt lahkumine ja avariiolukorras lahkumine tuleb korraldada võimalikult hõlpsalt.

Kasutatavad ukSED peavad olema kergesti avatavad ning peab olema selgesti nähtav, kas ukSED avanevad lükates või tõmmates. Ukse käepideme või avamisnupu nähtavust parandab hea tumeduskontrast lingi/käepideme või nupu ja tausta vahel ning hea valgustus.³⁵ Ukse märgatavus on tähtis, näiteks klaasukSED tuleb tähistada kontrastset tooni tähistega.³⁶

Kui uks on raske, peab sellel olema automaatne avaja. Vastupidiselt pöördustele ei tekita automaatsed liugukSED kokkupõrkeohtu. Automaatsetel pöördustel peab olema turvaandur, et ukse avanemise korral oleks kokkupõrkeoht välistatud.³⁷

Juhiseid ligipääsetava sissepääsu tagamiseks

- Välisukse ees on vähemalt 1800 x 1800 mm suurune tasapind.
- Ukseläve kõrgus on kuni 20 mm.
- Ukseava vaba laius on vähemalt 850 mm.
- Ukse siseküljel (kehtib ka tuulekapi kohta) on vaba ruum, mille diameeter on vähemalt 1500 mm.
- Uks avaneb automaatselt või seda on kerge avada.³⁸

³⁴ Svensson 2003, 44.

³⁵ Ruskovaara 2009, 69–70.

³⁶ ET-Infokeskus. Ligipääsetav hoone ja keskkond, projekteerimisjuhend 2015, lk 14

³⁷ Ruskovaara 2009, 69–70 ja ET-Infokeskus.

³⁸ Pesola 2009, 36.

- Käsitsi avatava ukse kõrval (avanemispoolel) on vähemalt 400 mm vaba ruumi, et ukse saaks avada ka ratastoolis istudes.
- Ukse käepide, avamisnupud ja uksekellad ning -telefonid asuvad 850–1100 mm kõrgusel.³⁹
- Puuduvad eri kõrgusel tasapinnad või minimaalse kõrguste vahega tasapindade vahel on lauge kaldtee kaldega kuni 8%. Kui kaldtee on väliskeskkonnas ning seda ei ole kaetud või puudub soojendus, peab kalle olema väiksem.⁴⁰
- Kui tasapindade vahe on rohkem kui 1000 mm, ühendab neid lift või trepistöstuk.

5.3 Liikumisteed

Liikumisteede pinnakattematerjal peab olema kõva, tasane ja ka märjalt mitte libe.⁴¹ Teed peaksid tumeda ja heleda kontrasti abil kergesti ümbruskonnast eristuma, et neid oleks võimalikult lihtne taustast eristada.⁴²

Elektrijuhtmeid kaitsvad kaablikarbid on näide sellest, kui tähtsaks võivad osutuda ka väikesed valikud. Kindlasti tuleks valida võimalikult madalad kaablikarbid, siis on neid näiteks lapsevankrit lükates või ratastooliga liikudes kergem ületada.

Kaablirenn festivalil „Puude taga on inimene“, 2013
(foto: Kadi Sarapuu, MTÜ Kakora)

³⁹ ET-Infokeskus. Ligipääsetav hoone ja keskkond, projekteerimisjuhend 2015, lk 14

⁴⁰ Pesola 2009, 36.

⁴¹ ET-Infokeskus. Ligipääsetav hoone ja keskkond, projekteerimisjuhend 2015, lk 14

⁴² Ruskovaara 2009, 68.

Juhiseid ligipääsetavate liikumisteede korraldamiseks

- Liikumistee on ruumides vähemalt 900 mm lai, et seal saaks liikuda ratastooli vm abivahendit kasutav inimene (kui liikumistee pöörab täisnurga all, on selle laius kurvis vähemalt 1200 mm, et ruumi oleks piisavalt).
- Väliälal on liikumistee vähemalt 1500 mm lai.⁴³
- Selleks, et kaks ratastooli kasutavat inimest saaksid teineteisest liikumisteel mööduda, on tee laius vähemalt 1800 mm.⁴⁴
- Võimalike liikumisteedel olevate ukseavade, ukسلävede ja teiste teisel tasandil tasapindade kohta kehtivad samad juhised nagu ligipääsetava sissepääsu kohta (lisa leiab peatükist 5.2 „Sissepääs“, lk 36).

5.4 Puhkealad

Ürituse toimumiskohal peab olema puhkamiseks mõeldud alasid, näiteks pinke liikumisteede ääres. Seejuures peaksid puhkealad asuma üksteisele piisavalt lähedal. Puhkealasid saavad kasutada kõik, kes ei jaksa pikki vahemaid läbida või kaua aega seista. Aladel võiks olla eri kõrgusega pinke, millel on nii käe- kui ka seljatugi, et istumine oleks mugavam istuda ning näiteks püsti tõusmine hõlpsam.⁴⁵ Osa vabaõhuürituse puhkealadest võiks asuda varjulises kohas, et võimaliku päikesepaiste eest oleks võimalik minna varju.

5.5 Trepid, kaldteed ja liftid

Võrdse kohtlemise korral peavad kõik ürituse külastajad pääsema publikule avatud ruumidesse, esinejad esinemis- ja riietusruumidesse ning personal personaliruumidesse. Kõikidel üritusel osalejatel ei ole võimalik treppidel liikuda, mistõttu tuleb lisada ka muid liikumisvõimalusi, nagu lauge kaldtee või lift.

Treppide ligipääsetavust on lihtne parandada. Igal trepiastmel peab olema kontrastne triip. Lisaks sellele tuleks hoolitseda valgustuse eest, et ruumis oleks trepiastmeid võimalik paremini eristada.⁴⁶

Kui treppide/trepimademe kõrguste vahe on liikumistee pikendus või muus mõttes ebatavalises kohas, peab treppide ülaossa paigutama reljeefselt tähistatud ja tumeda-heleda kontrasti abil eristuva hoiatusala/hoiatusriba, mis annab märku lähenevast kõrguste

⁴³ Ruskovaara 2009, 42.

⁴⁴ ET-Infokeskus. Ligipääsetav hoone ja keskkond, projekteerimisjuhend 2015, lk14.

⁴⁵ Svensson 2004, 56.

⁴⁶ Ruskovaara 2009, 72–73.

vahest. Treppidel peavad olema jätkuvad käsipuud (nn piirded), soovitatavalt kahel kõrgusel (700 ja 900 mm).⁴⁷

Kaldtee on ligipääsetavust parandav alternatiiv paarile trepiastmele. Kaldtee kalle võib olla kuni 8% (näiteks kui kõrguste vahe on meeter, peab kaldtee pikkus olema üle 12 meetri). Kaldtee peab olema kõva pinnaga, tasane ja ka märjalt mitte libe, samuti heleda-tumeda kontrasti abil liikumisteest selgesti eristuma. Kaldteel peavad olema vähemalt 50 mm kõrgused kaitseservad, et sellelt ei oleks võimalik maha sõita.⁴⁸

Lift peab olema piisavalt ruumikas ja sinna sisenemine olema hõlbus. Lifti peab saama kergesti tellida vajalikule korrusele ehk nupud peavad paiknema nii, et nendeni on kerge ulatuda ka istumiskõrguselt.⁴⁹

Kaldtee publikuala kõrgendatud osas rokifestivalil Ruisrock 2013. aastal (foto: Outi Salonlahti)

Juhiseid ligipääsetava lifti kavandamiseks

- Liftiuks on automaatselt avanev või seda on kerge avada.
- Lifti sügavus on vähemalt 1400 mm ja laius vähemalt 1100 mm.⁵⁰
- Vaba ukseava laius on vähemalt 900 mm.⁵¹

⁴⁷ ET-Infokeskus. Ligipääsetav hoone ja keskkond, projekteerimisjuhend 2015, lk14.

⁴⁸ Ruskovaara 2009, 76–77.

⁴⁹ Ruskovaara 2009, 79.

⁵⁰ Pesola 2009, 36.

- Kõik nupud paiknevad 900–1100 mm kõrgusel.
- Lifti nupud ja korruste numbrid on reljeefsed ehk kompides loetavad.⁵²
- Lifti ukse ees on tasapind, mille pöörderaadius on vähemalt 1500 mm.

5.6 Teeninduspunktid ja laenutatavad abivahendid

Ürituse toimumiskohas peavad piletimüügi- ja infopunkt olema hõlpsasti leitavad. Hea asukoht on sissepääsu lähedal ligipääsetavas paigas.

Piletimüügi- ja infopunkti teeninduslettide tasapinnad peavad olema 750–800 mm kõrgusel ja nende all peab põlvedele olema vaba ruumi vähemalt 670 mm, et teenust saaks kasutada ka ratastoolis istudes.⁵³ Punktide valgustus peab olema piisav ning mitte pimestav.

Punktides võiks olla ka induktsioonsilmuse kasutamise võimalus, et kuuldeaparaadi kasutajal oleks lihtsam teenindajaga vestelda (induktsioonsilmuse kohta leiab lisa peatükist 5.7 „Induktsioonsilmus“, [lk 40](#)). Induktsioonsilmuse kasutamise võimalusele viitab vastav sümbol.

Paljudel külastajatel võib olla abi laenutatavatest abivahenditest. Näiteks infopunktis võib laenuks anda keppe, rulaatoreid, ratastoole ja lastekärusid. Laenutatavatest taskulampidest võib olla abi hämarates ruumides. Esinemisalal liikuvatele külastajatele võib pakkuda laenuks ka kokkupandavaid toole.⁵⁴

5.7 Induktsioonsilmus

Induktsioonsilmus või muu heliedastussüsteem on üritusel abiks kuuldeaparaadi kasutajatele. Induktsioonsilmus edastab näiteks klienditeenindaja või esineja heli mikrofonist otse kuuldeaparaati nii, et muu müra ei sega. Enamasti on silmus ühendatud kohapeal kasutatava helivõimendussüsteemiga.

Kuigi silmuse kasutamine eeldab mikrofoni kasutamist, ei pea heli võimenduse abil tugevdama. Heli tugevdamine on samas soovitatav, et kõikidel kuulajatel oleks võimalik kõnedest, laulusõnadest või dialoogist lihtne aru saada. Induktsioonsilmuseid võidaks kasutada pakkuda vähemalt piletimüügipunkti, tribüüni või selle osa ning vajadusel esinemislava juures.⁵⁵

⁵¹ ET-Infokeskus. Ligipääsetav hoone ja keskkond, projekteerimisjuhend 2015, lk 14.

⁵² ET-Infokeskus. Ligipääsetav hoone ja keskkond, projekteerimisjuhend 2015, lk 14.

⁵³ Ruskovaara 2009, 82 ja ET-Infokeskus.

⁵⁴ Salovaara 2014, intervjuu 19.5.2014.

⁵⁵ Linnapuomi, Paqvalén, Salovaara ja Turpeinen 2014, 6.

Induktsioonsilmuse sümbol on ETSI-standardne sümbol.

vaegkuuljad.ee/kuulmisest/liqipaasetavus/ Allikas: ETSI EN 301 462

Induktsioonsilmuse võib püsivalt ühendada ruumi või piirkonna osaga. Samuti on võimalik kasutada kantavat ehk teisaldatavat induktsioonsilmuse aparatuuri.⁵⁶ Kantav induktsioonsilmus sobib ajutiseks kasutamiseks ja on seega ürituse korraldamise seisukohalt praktiline võimalus. Silmust laenutavate ettevõtete ja ühingute andmed leiab näiteks Eesti Vaegkuuljate Liidu kodulehelt vaegkuuljad.ee.

Piletimüügi- ja infopunktis võib kasutada ka akutoitega teisaldatavat teeninduspunktililmust, mida saab ühest teeninduspunktist teise viia. Selle võib samas paigaldada ka püsivalt. Lisateavet teeninduspunktililmuse kasutamise kohta saab Eesti Vaegkuuljate Liidu lehelt vaegkuuljad.ee.

Teisaldatav teeninduspunktililmus
(foto: Sari Salovaara)

⁵⁶ Eesti Vaegkuuljate Liit.

Ürituse personal peab induktsioonsilmuse aparatuuri kasutamiseks läbima ettevalmistuse ning kasutusjuhend peab olema kergesti kättesaadav. Induktsioonsilmuse aparaat peab olema sisse lülitatud ja regulaarselt hooldatud. Induktsioonsilmuse toimivust ja kuuldavusala tuleb kontrollida piisavalt aegsasti enne ürituse algust. Kontrollimisel kasutatakse induktsioonsilmuse testrit ja kaasatakse kuuldeaparaadi kasutaja. Induktsioonsilmuse testri laenutamise võimalusi võib uurida Eesti Vaegkuuljate Liidu kodulehelt vaegkuuljad.ee.

5.8 Tualett-, riietus- ja pesuruumid

Üritusel peab olema piisaval hulgal ligipääsetavaid tualettruume. Inva-WC on avar ja kergesti kasutatav ka liikumise abivahenditega inimesele. Selle seinal peaks olema riputuskonks rõivaste ja koti jaoks. Valamu kõrval võiks olla tasapind, kuhu asetada esemeid.⁵⁷

Ligipääsetavatesse tualettruumidesse peavad pääsema mõlemast soost inimesed, sest puudega inimese isiklik abistaja võib olla vastassoost. Lisaks peab vähemalt osa tualett-, riietus- ja pesuruumi olema sooneutraalsed ehk meeste ja naiste ruumideks jagamata. Selline tualett on tähistatud lihtsalt WC-tähisega. Sooneutraalsed ruumid on vajalikud neile, kelle sooidentiteet ei ole ühemõtteliselt ühte sugu esindav (näiteks transseksuaalid).⁵⁸

Vabaõhuüritustele võib olla keeruline leida ligipääsetavuse nõuetele vastavaid teisaldatavaid tualette. Pakutavate toodete seast tuleb valida kõige paremini tingimustele vastav variant.

Juhiseid inva-WC kavandamiseks

- Vaba ukseava laius on vähemalt 850 mm.
- Lävepakkude kõrgus on kuni 20 mm.
- Uksest seespool (hingede pool) on horisontaalsuunaline käepide põrandast 800 mm kõrgusel
- Tualettruumis on vaba ruumi ümberpööramiseks, pöörderaadius 1500 mm.
- Tualettpoti kõrval on vaba ruumi vähemalt 800 mm allalastud käetoel servast seinani mõõtes.
- Valamu ülemise serva kõrgus on 800 mm ja valamu all oleva vaba ruumi kõrgus vähemalt 670 mm või valamu on reguleeritava kõrgusega.
- Mõlemal pool tualettpotti on ülestõstetavad käetoed.⁵⁹

⁵⁷ ET-Infokeskus. Ligipääsetav hoone ja keskkond, projekteerimisjuhend 2015, lk 38.

⁵⁸ Linnapuomi, Paqvalén, Salovaara ja Turpeinen 2014, 21.

⁵⁹ ET-Infokeskus. Ligipääsetav hoone ja keskkond, projekteerimisjuhend 2015, lk 38.

- Tualettpaberihoidik, seebialus ja käterätid paiknevad 900 mm kõrgusel põrandast ja on paigutatud nii, et neid on hõlbus kasutada ka ratastoolis istudes.⁶⁰

Riietus- ja pesuruumid

Ligipääsetavaid riietus- ja pesuruumi on võimalik kasutada abivahenditega liikudes. Ruumid peavad olema piisavalt avarad ning peeglid ja riidenagid paigutatud nii, et neid on hõlbus kasutada ka ratastoolis istudes. Nii pesu- kui ka riietusruumides peab olema pinke, millele saaks ka pikali heita.⁶¹ Lisateavet ligipääsetavate riietus- ja pesuruumide kohta saab näiteks Invalidiliitto kodulehelt aadressil [www.esteeton.fi/portal/fi/tieto-osio/rakennettu_ymparisto/hygienia- ja_saunatilat/](http://www.esteeton.fi/portal/fi/tieto-osio/rakennettu_ymparisto/hygienia-ja_saunatilat/).

5.9 Tribüünid ja kõrgendatud tribüüniosad

Kui üritus toimub ka ruumides, peavad kõikides saalides olema ratastoolikohad esinemiste jälgimiseks. Saalis peab olema vähemalt kaks ratastoolikohta 60 istekoha kohta⁶². Kohti ei tohi paigutada koridoridesse ega kohakuti varuväljapääsudega⁶³. Ratastoolikohtade juures peab olema ruumi või istekoht ka isiklikule abistajale. Lisaks peavad ratastoolikohtade läheduses olema pistikupesad⁶⁴, et võimaliku abivahendi, näiteks hingamisaparaadi, saaks vajadusel elektrivõrku ühendada.

Ideaalis võib iga külastaja koha ise valida. Tegelikuses on ratastoolikohtade arv siiski enamasti piiratud ning need on paigutatud ruumi eripäradest tulenevatesse paikadesse.

Lisaks ratastoolikohtadele oleks hea, kui saali reanumbrid oleksid reljeefses kirjas, et neid oleks võimalik lugeda ka kompides.

Juhiseid ratastoolikoha kavandamiseks

- Ratastoolikohale viib juurdepääsetav liikumistee.
- Koha vaba ruumi laius on vähemalt 900 mm.
- Koha vaba ruumi sügavus on vähemalt 1400 mm.⁶⁵
- Koha taga on möödumiseks ruumi vähemalt 900 mm.⁶⁶

⁶⁰ ET-Infokeskus, Ligipääsetav hoone ja keskkond, projekteerimisjuhend 2015, lk 38 ja Ruskovaara 2009, 94.

⁶¹ ET-Infokeskus. Ligipääsetav hoone ja keskkond, projekteerimisjuhend 2015, lk 38.

⁶² ET-Infokeskus. Ligipääsetav hoone ja keskkond, projekteerimisjuhend 2015, lk 14.

⁶³ Svensson 2003, 57.

⁶⁴ ET-Infokeskus. Ligipääsetav hoone ja keskkond, projekteerimisjuhend 2015, lk 14.

⁶⁵ ET-Infokeskus. Ligipääsetav hoone ja keskkond, projekteerimisjuhend 2015, lk 14.

⁶⁶ Rakennustietosäätiö 2007.

Kõrgendatud tribüüniosa

Kui saalis seistakse, nagu sageli vabaõhukontserdil või suurtes hallides, tekib vajadus kõrgendatud saaliosa järele. Kõrgendatud osale pääsu loomise juures tuleb kaldteede osas järgida ligipääsetavuse juhiseid (peatükk 5.5 „Trepid, kaldteed ja liftid“, lk 38). Saali kõrgendatud osa kõrgus valitakse esinemislava kõrguse järgi nõnda, et istmelt on laval toimuv hästi nähtav. Kõrgendatud osa tuleb paigutada lava suhtes selliselt, et nähtavus oleks võimalikult hea. Ühtlasi ei tohi kõrgendatud osa piirata teiste vaatajate nähtavust.

Tribüüni kõrgendatud osa ja universaalsed abistajad rokifestivalil Ruisrock 2013. aastal (foto: Outi Salonlahti)

Pakkusime 2014. aasta Tallinna merepäevadel võimalust tellida puudega inimestele mõne alaga tutvumiseks nn kultuuriigid/-loots, et nad saaksid vaatamisväärsustest enam osa. Kuna teenus oli uus ja esmakordne, oli soovijaid vähevõitu, kuid kes seda kasutasid, jäid sellega väga rahule.

– MTÜ Puude Taga On Inimene liikmed 2014

2013. aasta festivalil „Puude taga on inimene“ oli ka pealava kahel tasandil, et ka ratastooliga oleks võimalik esineda.
(foto: Kadi Sarapuu, MTÜ Kakora)

5.10 Müügikioskid, restoranid ja inventar

Sööki, jooki, tarvikuid jm müüvad kioskid paigutatakse vabaõhuüritustel sageli telkidesse. Kioskite kavandamisel tuleb arvestada sellega, et telkide kinnitusnööre veetaks nii, et neisse ei ole võimalik komistada. Restoranid, kohvikud ja muud ruumid tuleb sisustada võimalikult ruumikalt. Inventari vahele peab jätma vähemalt 900 mm laiad liikumisteed. Lisaks tuleb osa kohvikute ja restoranide laudu paigutada nii, et nende juures saab liikuda ka abivahenditega.⁶⁷

Kasutusel olevate lauatasapindade kõrgus peab olema 750–800 mm⁶⁸ ja nende all peab olema vaba ruumi vähemalt 670 mm, et ka ratastooli kasutavatel inimestel oleks mugav einestada. Samuti oleks hea pakkuda erinevaid, tugeva konstruktsiooniga ja tavalisest kõrgemaid istmeid, millel on selja- ja käetoed.

Inventari ja pindade materjalivalikus võiks arvestada taustast ja keskkonnast selgesti eristatavust. Tasapindade kõrgusvahesid tuleb rõhutada värvikontrastiga ehk piisava heleda ja tumeda rõhutamise. Vältida tuleks peegeldavaid pindu, näiteks suuri, kogu

⁶⁷ ET-Infokeskus. Ligipääsetav hoone ja keskkond, projekteerimisjuhend 2015, lk 14.

⁶⁸ Ruskovaara 2009, 82.

seina katvaid peegleid. Kõik põrandakattematerjalid peavad olema sellised, et neil oleks kerge liikuda, ehk siis piisavalt kõvad ja korralikult põranda külge kinnitatud.

Hinnakirjad ja menüüd peavad olema selgesti loetavad ning asuma nähtavas kohas, et neid oleks kerge märgata ja lugeda. Menüüd peavad olema varustatud eridieetidele viitavate sümbolitega. Restoranides oleks hea pakkuda võimalikult erinevaid toite, arvestades ka taimetoitlastega. Lisaks tuleb menüüde koostamisel arvesse võtta näiteks laktoosi- ja piimaallergiaid ning tsöliaakiast tulenevaid vajadusi. Peale nende allergiate on arvukalt muid allergiaid ja erimenüüsid ning igaühele ei ole võimalik valmistada erirooga, aga mõningatest toitudes sisalduvatest toorainetest tuleb inimesi teavitada, sest see info on toiduallergikutele eluliselt vajalik. Allergiate kohta saab lisa lugeda peatükist 5.12 „Allergiad ja õhukvaliteet“, lk 46.

Kui söögiriistadena kasutatakse ühekordseid nõusid, tuleb valida tugevad nõud, sest sel juhul on kõikidel küllastajatel söömine mugavam.

5.11 Valgustus

Valgustusele tuleb pöörata tähelepanu nii õues kui ka ruumides. Üldvalgustus peab olema ühtlane ja mitte pimestav. Enamasti on üldvalgustuse soovitatav tugevus 300 lx. Soovitatud valgustugevuse näitajad sõltuvad olukorrast, nende kohta saab vajadusel küsida lisainfot Eesti Pimedate Liidust (www.pimedateliit.ee). Pimestavaid valgusteid tuleb vältida. Ruumides võib kasutada ka suunamata peegeldatud valgust, mis enamasti ei ole pimestav.

Osal küllastajatel võib olla suurtest avatud ruumidest keeruline ettekujutust luua. Vabaõhuüritustel tuleb seega liikumisteed korralikult tähistada ja ühtlaselt valgustada ning ümbritsevast keskkonnast selgesti eristada. Valgustusel on kõrguste vahedest ja tingimustest ettekujutuse loomisel väga suur roll. Eriti korralik valgustus tuleb kavandada ristumiskohtadesse ja ümbruse poolest ebamugavatesse paikadesse. Liikumisteed tuleb enne üritust põhjalikult läbi mõelda ning tähistada selgete ja valgustatud viitadega.

Kui üritusel kasutatakse vilkuvaid tulesid, tuleb küllastajaid sellest eelnevalt teavitada. Osa vilkuvatest tuledest võib põhjustada migreeni või vallandada epilepsiahoo. Enamik inimesi teab, et rokk-kontserdil kasutatakse sageli vilkuvat valgustust, kuid kui selline valgustus on kasutusel ka muudel olukordades, tuleb sellest ette teada anda.

5.12 Allergiad ja õhukvaliteet

Hea õhukvaliteet on oluline kõikidele, kuid eriti allergikutele või ülitundlikele inimestele. Õhukvaliteeti parandavad muuhulgas korralik ventilatsioon ja hoolikas koristamine.⁶⁹

⁶⁹ Svensson 2003, 53.

Vabaõhuüritust kavandades tuleks võimalusel kasutada tuulte eest kaitstud ja mittetolmava ümbrusega alasid.

Allergiaid ja ülitundlikkust tuleb arvestada ka dekoratsioonide juures, näiteks mõned taimed on väga tugeva lõhnaga ja võivad tekitada allergilisi reaktsioone. Mürgiseid või tugevasti lõhnavaid taimi ei tohiks seega kujunduses kasutada. Allergikutega arvestamiseks tuleb valida ka sellised mööbliesemed, mis on kergesti puhastatavad ega tolma. Pesemis- ja puhastusained, koristamisel kasutatavad ained ning näiteks kätepesuseebid peavad olema kunstlike lõhnaaineteta. Kogu põrandat katvaid katteid tuleks vältida, sest need koguvad kergesti mustust, tolmu ja pesuainete jääke.

Loomaallergia all kannatavatele inimestele ning juht- ja abikoera kasutajatele tuleb üritusel tagada võrdväärsed osalemistingimused. Enamasti on neil võimalik valida ka samas ruumis selline koht, et nad paiknevad üksteisest võimalikult kaugel, kuid saavad üritusel segamatult osaleda.⁷⁰ Peatükist 5.10 „Müügikioskid, restoranid ja inventar“, lk 45 leiab lisateavet toiduallergiatega kohta.

Oleks hea, kui ükski külastaja ei peaks soovimatult kokku puutuma passiivse suitsetamisega. Vabas õhus korraldavatel avatud üritustel kehtib suitsetamiskeeld, samuti on suitsetamine keelatud katte all ja tribüünidel. Suitsetada ei tohi ka ürituse vahetu jälgimise aladel, kus osalejad on paigal, näiteks lavade ees. Väritingimustes ei tohiks suitsetamiseks ette nähtud kohti paigutada välisuste lähedale. Suitsetajate jaoks tuleb määrata otstarbekohane ja ligipääsetav ala. Siseruumides paiknevad suitsetamisruumid peavad olema hästi ventileeritud ja ligipääsetavad.⁷¹ Lisateavet saab Eesti Allergialiidust (www.allergialiit.ee).

5.13 Turvalisus

Ürituse turvaplaanis tuleb arvestada ka puudega inimestega. Väljapääsuteed tuleb kavandada võimalikult ligipääsetavaks selliselt, et igaüks saaks väljuda võimalikult iseseisvalt ja turvaliselt.⁷²

Väljapääsud ja varuväljapääsud peavad olema selgelt tähistatud ja valgustatud.

Hoiatuse edastamiseks tuleb kasutada nii nähtavat kui ka kuuldavat lahendust, näiteks tulekahjuhoiatus tuleb lisaks helisignaalile edastada häireseadmete abil, nagu vilkuv tuli, et häire oleks vahendatud ka visuaalselt.⁷³

⁷⁰ Näkövammaisten Keskusliitto ry ja Allergia- ja astmaliitto 2005 ja Linnapuomi, Paqvalén, Salovaara ja Turpeinen 2014, 5.

⁷¹ Tubakaseadus 2005.

⁷² ET-Infokeskus. Ligipääsetav hoone ja keskkond, projekteerimisjuhend 2015, lk 14.

⁷³ ET-Infokeskus. Ligipääsetav hoone ja keskkond, projekteerimisjuhend 2015, lk 14.

Ohutuse tagamisele aitab kaasa teavitus. Tuleb selgitada ja osutada, kus paiknevad varuväljapääsud, ning personal peab olema kursis, mida teha võimaliku turvariski või õnnetusjuhtumi korral. Ürituse korraldaja vastutab alati ka abistajat kasutava inimese ohutuse tagamise eest.

Lisateavet

Ruskovaara, Anna (toim.) 2009. Rakennetun ympäristön esteettömyyskartoitus. Opas kartoituksen tilaajalle ja toteuttajalle. Invalidiliitto ry / ESKEH-projekti. Invalidiliiton julkaisuja O.38., 2009. Kirjapaino Öhrling Oy.

Pesola, Kirsti 2009. Esteettömyysopas – mitä, miksi miten. Invalidiliiton julkaisuja O.39. Tyylipaino Oy.

MTÜ Ligipääsetavuse Foorumi hallatud lehekülg: www.ligipaasetavus.ee. Lehel propageeritakse ühiskondlike hoonete ja eluruumide, transpordi, elukeskkonna ja info ligipääsetavuse tähtsust kõige laiemas mõttes ja kõigile inimgruppidele.

6 Erinevad tõlked

Üritusel pakutavaid kunsti- ja kultuurielamusi ja infot saab edastada mitmel viisil. Programmi sisulise ligipääsetavusega seotud teenused on näiteks kirjeldustõlge, viipekeelne tõlge ja kirjutustõlge. Kõik need teenused suurendavad võimalust nautida elamusi ja saada teavet.

Selles peatükis toodud andmed põhinevad suures osas keskuse Kulttuurikaikille ja Suomen Teatterit ry välja antud käsiraamatul „Teatteria kaikille! Opas teattereille saavutettavaan toimintaan“ (Linnapuomi, Paqvalén, Salovaara ja Turpeinen 2014).

6.1 Kirjeldustõlge

Ürituse korraldaja võib nägemispuudega külastajatele parema elamuse tagamiseks pakkuda näiteks teatrietendustel, kontsertidel, filmidel või giidiga ekskursioonidel kirjeldustõlke võimalust. Kirjeldustõlge tähendab visuaalselt vahendatud info väljendamist kõne kaudu⁷⁴. Selle abil antakse programmi sisu välisilmest edasi kirjeldus, et nägemispuudega inimene võiks saada toimuvast sisuliselt sarnase ettekujutuse nagu nägev inimene.

Kirjeldustõlge hõlbustab programmi sisulist jälgimist, täiendades seda ja lihtsustades sellest arusaamist. Kirjeldustõlketaja võib inimestel, kes ei näe, olla keeruline või lausa võimatu jälgida näiteks teatrietenduses toimuvat või saada ettekujutust kontserdi esinejate välimusest või giidiga toimuval ekskursioonil kirjeldatud objektidest. Kirjeldustõlk kirjeldab muu seas seda, kes tuleb teatrietendusel või kontserdil lavale, milline on ta välimus ning millise suuruse või kujuga on giidi tutvustatav objekt.

Kirjeldustõlke sihtgrupile võib pakkuda ka võimalust tutvuda etenduse kujunduse ja kostüümidega, võimaldades neid enne etendust kompida. Ka eelnevad näitlejate hääleproovid aitavad kaasa hilisemale etenduse jälgimisele ja tegelaste äratundmisele. Kujunduse ja kostüümide kompimise võimalus ning hääleproovidel osalemine tuleb aegsasti enne etendust leppida kokku nii personali kui ka näitlejate, lavastaja ja lavameistriga.

Valikud ja ettevalmistus

Ürituse programmist võib valida mõne osa, näiteks kindla teatrietenduse, kontserdi, filmi, kunstiteose või giidiga ekskursiooni, millele korraldatakse kirjeldustõlge. Kirjeldustõlgitavad programmiosad tuleks valida koos kirjeldustõlke spetsialistidega. Juba planeerimisjärgus tuleks ühendust võtta ka kirjeldustõlke kasutajatega, et teavitamine läheks hõlpsamalt ja

⁷⁴ Alanen & Hirvonen 2013, 85.

kirjeldustõlgitud programmiosad oleksid sihtgrupile kergemini leitavad. Teenuse kasutaja aspektist lähtudes annavad teavet kohalikud nägemispuudega inimeste organisatsioonid, näiteks MTÜ Kakora (kakora.sarasyl.com) ja Eesti Pimedate Liit (pimedateliit.ee).

Kirjeldustõlke korraldamist tuleb alustada aegsasti. Aega on vaja näiteks kirjeldustõlgi tellimiseks, valmistumiseks ja teavitamiseks ning aparatuuri ja ruumiga seonduva korraldamiseks. Aparatuuri- ja ruumiküsimused kerkivad esile teatrietenduste, kontsertide ja filmide kirjeldustõlke, mitte giidiga ekskursioonide korral. Vastava ettevalmistusega kirjeldustõlkide kontaktandmed saab näiteks MTÜ-st Kakora (kakora.sarasyl.com).

Kirjeldustõlk valmistab kirjeldustõlke eelnevalt ette, tutvudes programmi sisulist osa kirjeldava materjaligakaasates ka konsultandi (sihtgrupi esindaja), näiteks teatrietenduse kava ja stsenaariumiga, filmisalvestistega, giidiga ekskursioonil tutvustatavate objektide või kontserdil esinejate andmetega.

Kui kirjeldustõlge korraldatakse teatrietendusele või kontserdile, kuulub kirjeldustõlgi ettevalmistusse võimalike proovide jälgimine, või kui etendusi on mitu, vähemalt ühel korral etenduse vaatamine (tasuta). Tõlkeks valmistumisel on oluline abivahend ka proovides või etenduse ajal tehtud salvestised.

Praktiline teostus

Kirjeldustõlk kirjeldab teatrietenduse, kontserdi või filmi ajal programmi sisulist visuaalset maailma, näiteks lavakujundust, kostüüme ja tegelasi, ning süžeed repliikide ja laulude vahel. Teatrietenduse ja kontserdi kirjeldustõlget tehakse reaajas, et etendusel toimuvaid muudatusi võimalikult hästi arvestada ning ajastada kirjeldustõlgitavad teemad repliikide ja laulude vahele. Filmi kirjeldustõlget on võimalik ka eelnevalt salvestada.⁷⁵

Ürituse klienditeenindajad peavad saama aegsasti teavet selle kohta, et teatrietendusele, kontserdile, etendusele või filmiseansile korraldatakse kirjeldustõlge. Personali seisukohalt kõige olulisem teave on muuhulgas see, kus külastajad soovivad kirjeldustõlget kuulata, kuidas neid edasi juhtida, kus jagatakse tõlkeks vajalikke kõrvaklappe ning kuidas klappe kasutada⁷⁶. Infoliikumise eest hoolitsedes tagab personal külastajate võimalikult hea abistamise.

Aparatuur ja kirjeldustõlgi tööruum

Teatrietendusele, kontserdile, vabaõhuetendusele või filmile kirjeldustõlke andmiseks kasutatakse vastavat aparatuuri. Aparatuuri peab mõned päevad enne etendust tehnilise personaliga katsetama veendumaks, et tõlkeks vajalikud seadmed ja üritusel kasutatavad seadmed ei hakka üksteist segama. Tehnikat pakkuv firma peab olema valmis ka

⁷⁵ Liljeqvist 2014, meili teel toimunud intervjuu 12.3.2014.

⁷⁶ Salonlahti 2014, 4.

eritingimustes, näiteks kui vabaõhuetendusel on tuuline või vihmane, kvaliteetset tõlget tagama.⁷⁷

Kirjeldustõlke jaoks vajaliku aparatuuri võib laenutada OÜ-st ART Konverentsitehnika.

Mõnel kultuuriasutusel on kasutusel ka oma kirjeldustõlkeseadmed. Kirjeldustõlget võimaldavate seadmete tehnilised omadused ja lahendused arenevad pidevalt ning uusi rakendusi tuleb turule üsna kiires tempos.

Kirjeldustõlkeaparatuur kasutusel filmi „Ruudi“ seansil Tartus, 2009
(foto: Kadi Sarapuu, MTÜ Kakora)

Lisaks kirjeldustõlkeaparatuurile vajab tõlk oma tööruumi. Kui eraldi ruumi korraldamine on keeruline, tasuks koos tõlgiga otsida alternatiivseid lahendusi. Ruumi juures on oluline, et

- ruumist on otsevaade esinejatele ja saali, eelistatult otse, kuid alternatiivina ka näiteks monitori kaudu;
- ruum on heliisolatsiooniga, kirjeldustõlgi kõne ei sega teisi külastajaid ning ruumis puudub häiriv taustmüra;
- heli kostab lavalt ruumi hea kvaliteediga ja helitugevust saab hõlpsasti reguleerida;
- ruumis on kirjeldustõlgi jaoks tool, tasapinnad kirjeldustõlkeaparatuuri ja kirjeldustõlkematerjalide jaoks (näiteks noodipult) ning töölauda valgustav suunatud valgusti.

⁷⁷ Sülvi Sarapuu.

Kirjeldustõlge giidiga ekskursioonil

Kui kirjeldustõlget pakutakse näiteks giidi juhtimisel toimuval näituseekskursioonil, valib kirjeldustõlk enamasti 10–15 teost või eset, mille kirjeldustõlke ta ette valmistab.⁷⁸ Kirjeldustõlk peab saama teoste või esemetega eelnevalt tasuta tutvuda.

Teavitamine ja piletimüük

Teavet sellest, et näiteks teatrietenduse, kontserdi, filmi või giidiga ekskursiooni ajal pakutakse kirjeldustõlget, võib lisada üritust reklaamivatele veebilehtedele, uudiskirjadesse ja tutvustavasse materjali, et nii sihtgrupp kui ka muu publik saaks selle teenuse kohta aegsasti infot. Kirjeldustõlkega programmist tuleb teavitada ka otse sihtgruppi, näiteks MTÜ-d Kakora, Eesti Pimedate Liitu ning muid kohalikke nägemispuudega inimeste organisatsioone ja nende piirkondlikke esindusi.

Kui kirjeldustõlkega teatrietendusele või kontserdile müüakse pileteid, tuleb esiridades broneerida kohad neile vaegnägijatest külastajatele, kes tahavad kuulda esinejate liigutusi. Juht- või abikoera kaasavõtmise kohta tuleb küsida juba pileti ostmise ajal, sest külastajale oleks hea broneerida koht, kus koeral on omaniku kõrval piisavalt ruumi. Samuti võib pakkuda võimalust jätta koer etenduse ajaks rahulikku ja valvega kohta, näiteks koeraparklasse.

Üritusele saabumise ja seal liikumise seisukohalt olulised andmed tuleks enne üritust saata ligipääsetavas vormis ja kujul kirjeldustõlget kasutavatele inimestele (lisateavet ligipääsetavalt kasutatavatest failiformaatidest leiab peatükist 2.3 „Koduleheküljed“, [lk 19](#)). Olulised andmed on näiteks

- ürituse nimi ja toimumiskoht;
- kogunemiskoht üritusel;
- etenduse algus- ja lõpuaeg;
- kõrvaklappide jagamise koht;
- lava, kohvikute ja tualettide asukoht;
- kellaaeg, mil etenduse kirjeldustõlget kõrvaklappide kaudu edasi antakse (võimalik, et juba enne etenduse algust);
- võimaliku kompimiskäigu algus- ja lõpuaeg ning koht;
- võimalik sõnaline kaart ürituse kohta (lisa leiab peatükist 2.6 „Ürituse toimumisala kaart“, [lk 23](#));
- võimalik reljeefkaart üritusest (lisa leiab peatükist 2.6 „Ürituse toimumisala kaart“, [lk 23](#));
- teave, kas nägemispuudega külastaja vajab liikumiseks isiklikku abistajat või saab teda vajadusel abistada personal.

⁷⁸ Näkövammaisten Kulttuuripalvelu ry 2013.

Ka teatrietenduse, kontserdi või filmi mõistmist hõlbustavat materjali võib kirjeldustõlget kasutavale külastajale anda eelnevalt kasutada (ligipääsetavas vormis). Kasulik teave on näiteks

- näitlejate hääleproovid helifailina;
- lavakujunduse, valgustuse ja kostüümide ning tegelaste üldise olemuse kirjeldustõlge helifailina;
- teatrietenduse või kontserdi kavaleht teksti- või helifailina.

Kulud

Kirjeldustõlke kulud koosnevad kirjeldustõlgi ja konsultandi töötasust, kirjeldustõlkeaparatuuri kulust ning võimalikest eelnevalt tutvumiseks saadetatavate materjalide postikulust.

Kirjeldustõlgile makstakse tunnitasu ettevalmistuse ja tunnipõhist kirjeldustõlketasu tõlgitava programmi sisu eest. Vajadusel kaetakse ka ta sõidukulud. Kirjeldustõlke ettevalmistuse alla kuulub etenduse tasuta eelnev vaatamine (juhul kui etendust esitatakse korduvalt). Lisaks sellele kulub ürituse personalil aega ümberkorralduste tegemiseks.

Lisateavet

MTÜ Kakora: www.kakora.sarasyt.com/?page=1&lang=et#kirjeldus. MTÜ Kakora üks eesmärgi on kirjeldustõlke kui (eelkõige nägemispuudega inimestele) olulise teenuse väljaarendamine, kirjeldustõlkide ja konsultantide koolitamine, kirjeldustõlke kui teenuse kvaliteedi kontroll ning sellealane nõustamine.

Kohalikud nägemispuudega inimeste organisatsioonid.

6.2 Viipekeelne tõlge

Viipekeelde tõlgitud teatrietenduse, filmi või kontserdi korral viiplit viipekeele tõlk reaajas publikule dialoogi või laulude sõnad ning vahendab võimalikku helimaailma. Viipekeelse tõlke võib korraldada ka giidiga ekskursiooni ajal.

Viibeldud väljendusvahendeid on mitmeid, nendeks on näiteks eesti viipekeel, rahvusvaheline viipekeel ning viibeldud kõne. Tõlkevormi valides lähtutakse kasutajagrupist.

Viipekeelde tõlgitud programmiosade kõrval võidakse ürituse kavas pakkuda ka viipekeelseid etendusi või numbreid. Sellised etendused ja numbrid suurendavad üritusel pakutava valiku mitmekülsust kõikidele inimestele, kuid eelkõige viipekeeles suhtlevatele gruppidele. Viipekeelseid programmi on võimalik tõlkida ka kõneldud keelde, siis on need paremini mõistetavad neile inimestele, kes ei saa viipekeelest aru. Selle alapeatüki keskmes on ürituse programmide sisu tõlkimine viipekeelde.

Valikud ja ettevalmistus

Ürituse programmist võib valida mingi osa, näiteks ühe teatrietenduse, filmi, kontserdi või giidiekskursiooni, mis tõlgitakse viipekeelde. Juba planeerimisjärgus tuleb võtta ühendust viipekeeles kasutajatega, hõlbustamaks teavitamist ja tagamaks, et viipekeelde tõlgitud programmiosad on sihtgrupile kergemini leitavad. Näiteks Eesti Kurtide Liit (www.ead.ee) ning kohalikud vaegkuuljate ühingud võivad kasutajate aspektist selle kohta teavet anda.

Praktilisi ettevalmistusi viipekeelse tõlke korraldamiseks tuleb alustada aegsasti. Aega on vaja näiteks tõlgi tellimiseks, tõlke ettevalmistamiseks ja sellest teavitamiseks.

Viipekeeles tõlke vahendavate asutuste kontaktandmeid leiab selle valdkonna organisatsioonide kaudu, näiteks Eesti Kurtide Liidu lehelt www.ead.ee/?set_lang_id=1 või Eesti Viipekeeles Tõlkide Ühingu lehelt www.viipekeeletolgid.ee/abiks-tellijale. Enamasti on tõlkimiseks vaja kahte tõlki, kes teevad tööd vaheldumisi, et tagada järjepidev kvaliteet.

Viipekeeles tõlk valmistub tõlkeks programmi sisulise materjaliga, näiteks teatrietenduse teksti, filmisalvestise, giidi juhtimisel toimuva ekskursiooni objektide või kontserdil ette kantavate palade ja laulude sõnadega tutvudes. Kui viipekeelne tõlge korraldatakse teatrietendusele või kontserdile, siis kuulub ettevalmistuse alla võimalike proovide jälgimine, ja kui etendusi on mitu, siis ka valmis etenduse vaatamine enne tõlkimist (tasuta). Proovidest või etendustest tehtud salvestis on valmistumisel oluline abivahend.

Praktiline teostus

Tõlgid paigutuvad ruumis selliselt, et tõlget vajavad inimesed suudaksid sujuvalt ja samaaegselt jälgida nii tõlki kui ka etendust. Tõlgile suunatud valgus kavandatakse nii, et tõlget jälgivad külastajad näeksid ka tõlgi nägu. Tõlk töötab seistes või istudes. Istumise korral sobib talle paremini käetugedeta iste, sest toed võivad viiplitmist segada.

Giidiga ekskursioonil liiguvad viipekeeles tõlgid koos grupiga ning tõlgivad giidi jutu ja võimalikud kuulajate küsimused. Tuleks arvestada, et tõlget kasutavatel inimestel on parim näha tõlki otse, seega võiks tõlk asuda grupi eesotsas, tutvustatava objekti kõrval ja olla piisavalt valgustatud. Tõlgitava giidiga ekskursiooni jaoks on vaja varuda piisavalt aega, sest külastajad ei saa samaaegselt jälgida tõlget ja uurida tutvustatavat objekti.⁷⁹

⁷⁹ Green 2000, 7.

Getter Jaani esinemas 2016. aasta festivalil „Puude taga on inimene“, taustal viipekeeletõlk
(foto: Kadi Sarapuu, MTÜ Kakora)

Teavitamine ja piletimüük

Teabe, et näiteks teatrietendusel, kontserdil, filmiseansil või giidiga ekskursioonil pakutakse viipekeeles tõlget, võib lisada üritust reklaamivatele veebilehtedele, uudiskirjadesse ja tutvustavasse materjali, et nii sihtgrupp kui ka muu publik saaks selle kohta aegsasti infot. Viipekeelde tõlgitud programmist tuleb teavitada ka otse sihtgruppi

näiteks Eesti Kurtide Liidu (www.ead.ee) ja teiste viipekeeles kasutajate organisatsioonide kaudu.

Kui viipekeelde tõlkega teatrietendusele või kontserdile müüakse pileteid, tuleb tõlget jälgivatele inimestele broneerida kohad, kus nad näevad väga hästi nii tõlki kui ka lava. Ka piletimüügitöötajad peaksid teadma, et need kohad on mõeldud tõlget vajavatele vaegkuuljatele.

Kulud

Viipekeeles tõlgi kulud koosnevad ettevalmistumise tunnitaskust ja tunnipõhisest tõlketasust (võimaliku õhtusele ajale jääva töö eest makstava lisatasuga). Tõlgile kompenseeritakse ka reisikulud ja reisile kulunud aeg. Üritusel viipekeeles tõlgi kasutamiseks ja sellega seotud ettevalmistuste jaoks võib küsida pakkumisi Viipekeeletõlkide OÜ-lt.

Kui üritusel ei ole teatrietendusele, filmi, kontserdi või giidi juhtimisel toimuvale ekskursioonile viipekeelset tõlget, võib külastaja või külastajagrupi liige korraldada endale ka nn individuaalse tõlke, kasutades selleks sotsiaalteenusena kohalike omavalitsuste pakutavat tõlketeenust. Tuleks arvestada ka sellega, et juhul kui ürituse korraldaja tagab tõlke, on näiteks kurtidel ja pimekurtidel sageli kaasas isiklikud tõlgid.

Klient saab kohalikul omavalitsuselt taotleda tõlketeenust. Väikese omaosaluse eest või tasuta tundide arv on aga piiratud. Teavet nende kohta saab omavalitsustest. Iga klient võib ka ise maksta oma teenuse tundide eest.

Kui külastaja teatab ürituse korraldajale aegsasti, et võtab mõne programmi osa, näiteks teatrietenduse jälgimiseks kaasa oma tõlgi, saab ürituse korraldaja tõlgi tööd mitmel viisil kergendada. Külastajale tuleb selgitada, et tõlgid võivad ürituse korraldajaga ühendust võtta ning leppida kokku oma töö ettevalmistamise asjus. Sageli on tõlgid ka omavahel kontaktis ja selgitavad oma vajadusi. Korraldaja peab pakkuma tõlgile võimalust tasuta vaadata etenduse proove ja/või valmis etendust. Lisaks sellele on hea eelnevalt pakkuda tõlgitavat sisu kirjeldavat lähtematerjali. Tõlkimise ajal tuleb hoolitseda selle eest, et tõlgil oleks piisav valgustus ning ta paikneks hästi nähtavas paigas.

Lisateavet

Eesti Kurtide Liit: www.ead.ee.

Salovaara, Sari (toim.) 2010. Teatteriesitys tulkattiin viittomakielelle. Kulttuuria kaikille – palvelu / Kehittäminen ja yhteiskuntasuhteet KEHYS. Valtion taidemuseo. Artikliga saab tutvuda keskuse Kulttuuria Kaikille kodulehel www.kulttuuriaikaikille.fi.

Kulttuuria kaikille – palvelu 2005. Viittomakielisten asiakkaiden huomioiminen kulttuuripalveluissa – tarkistuslista tapahtuman järjestäjille. Kehittäminen ja yhteiskuntasuhteet KEHYS. Valtion taidemuseo. Kontroll-lehega saab tutvuda keskuse Kulttuuria Kaikille kodulehel www.kulttuuriaikaikille.fi.

6.3 Kirjutustõlge

Kui üritusel toimub paneeldiskussioon, võib seal pakkuda sõnavõtude ja vestluse kirjutustõlget. Kirjutustõlge tähendab kõne kirjutamist loetavaks tekstiks peaaegu reaalajas. See võib olla kuvatud kõikidele nähtavale ekraanile või kirjutustõlgi arvuti ekraanile, kui tõlget jälgib ainult paar inimest.⁸⁰ Kirjutustõlge on seega abiks näiteks vaegkuuljatele või kurtidele ning keelt õppivatele inimestele. Kõikidele nähtav kirjutustõlge võib seevastu olla abiks kõigile, kel on raskusi kõne selgesti kuulmisega.

Kirjutus- ja viipekeeletõlkega Metsatõlli kontsert 2016. aasta festivalil „Puude taga on inimene“ (foto: Kadi Sarapuu, MTÜ Kakora)

Kirjutustõlke võib korraldada ka liikuva ehk nn valjastõlkena giidiga ekskursioonidel. Valjastõlke korral on kirjutustõlgil valjad, mille külge on kinnitatud klaviatuur ja ekraan. Valjastõlget tehakse enamasti paaris töötades.

Giidiga ekskursiooni korral järgnevad kirjutustõlgid grupile ning tõlgivad giidi jutu ja võimalikud kuulajate küsimused. Tõlget kasutavad inimesed peaksid väga hästi nägema nii kõnelejat kui ka tõlke: tõlk peaks asuma grupi ees, tutvustatava objekti kõrval ja olema piisavalt valgustatud. Tõlgitava giidiga ekskursiooni jaoks on vaja varuda rohkem aega, sest osalejad ei saa korraga vaadata objekti ja jälgida tõlget.⁸¹

⁸⁰ Pesola 2009, 32.

⁸¹ Green 2000, 7.

Andmeid asutuste kohta, mille kaudu saab tellida kirjutustõlgi, võib küsida Eesti Vaegkuuljate Liidu kaudu aadressilt <http://vaegkuuljad.ee/kirjutustolketeenus/> . Külastaja või külastajate grupp võib kirjutustõlke organiseerida ka sotsiaalteenusena korraldatud teenuse raames samamoodi nagu viipekeeles tõlke.

7 Keelesisesed tiitrid

Programmi sisu ligipääsetavust saab parandada ka keelesiseste tiitrite abil.

Teatrietenduse, filmi või kontserdi keelesiseste tiitrite all mõistetakse repliikide või laulude esitamist vaatajatele teksti kujul ja reaalajas. Nende abil saab võimalust mööda kirjeldada ka muud helimaailma. Keelesisesed tiitrid koostatakse alati enne üritust.

Keelesiseste tiitrite kasutamisest on abi näiteks vaegkuuljatel ja kurtidel ning keelt õppivatel inimestel. Lisaks võivad need aidata kõiki külastajaid, kel on raskusi repliikide või laulude sõnade kuulmisega.

Selles peatükis toodud andmed põhinevad peamiselt keskuse Kulttuurikaikille ja Suomen Teatterit ry välja antud käsiraamatul „Teatterikaikille! Opas teatterile saavutettavaan toimintaan“ (Linnapuomi, Paqvalén, Salovaara ja Turpeinen 2014).

Keelesiseste tiitrite korraldamine

Keelesisesed tiitrid võib korraldada selliselt, et need on nähtavad kõikidele vaatajatele või siis individuaalselt (näiteks jagades kätte individuaalsed ekraanid või vastavad või analoogsed seadmed). Kui tiitreid on võimalik jälgida kõikidel vaatajatel, võib need paigutada lavale või lava kõrvale/kohale selliselt, et need ei sega kunstilist tervikut. Tiitrid võib kavandada ka algusest peale etenduse visuaalse ilme, dramaturgia, kulgemise ja rütmi osaks.

Eesti-, vene- ja ingliskeelsete filmide korral tuleb alati välja selgitada, kas need on juba valmis keelesiseste tiitritega, ning juhul kui neid ei ole võimalik toota, tuleks uurida, kas on olemas ingliskeelsed subtiitrid (näiteks filmi esitamiseks välismaal). Kui filmi originaalkeel on näiteks eesti keel, võib keelesiseste tiitrite puudumise korral olla ingliskeelsetest tiitritest abi nii vaegkuuljatele kui ka kurtidele inimestele, kes oskavad hästi inglise keelt.

Valikud ja ettevalmistus

Ürituse kavast võib valida mingi osa, näiteks ühe teatrietenduse, filmi, kontserdi või giidiekskursiooni, millele luuakse keelesisesed tiitrid. Valiku tegemisel võiks pidada nõu keelesiseste tiitrite loomise spetsialistidega. Lisaks sellele võiks juba planeerimisjärgus võtta ühendust tiitrite kasutajatega, hõlbustamaks teavitamist ja tagamaks, et tiitritega programmisu on sihtgrupile kergemini leitav. Näiteks Eesti Vaegkuuljate Liit (www.vaegkuuljad.ee), Eesti Kurtide Liit (www.ead.ee) ja kohalikud vaegkuuljate ühingud võivad kasutajate seisukohalt teavet anda.

Praktilisi ettevalmistusi keelesiseste tiitrite korraldamiseks tuleb alustada aegsasti. Aega on vaja näiteks tiitrite kirjutaja tellimiseks, tiitriaparatuuriga seotud toiminguteks, tiitrite

koostamiseks⁸² ja tiitrite võimalusest teavitamiseks. Keelesiseste tiitrite koostajate kontaktandmeid leiab näiteks Eesti Vaegkuuljate Liidu kodulehelt www.vaegkuuljad.ee.

Keelesiseste tiitrite tootja valmistab tiitrid ette, tutvudes teatrietenduse teksti või kontserdil ette kantavate palade ja laulude sõnadega. Ettevalmistuse alla kuulub ka võimalike proovide jälgimine ja kui etendusi on mitu, siis valmis etenduse vaatamine enne tõlkimist (tasuta). Proovidest või etendustest tehtud salvestis on valmistumise juures oluline abivahend. Proove ja/või valmis etendust jälgides saab tiitrite koostaja teavet tiitritesse kaasatava helipildi kohta ning teavet tiitrite rütmist ja ajastamisest. Enamasti edastab ta teatrietenduse repliike tihendatud kujul.

Praktiline teostus

Teatrietenduse või kontserdi kestel kuvab tiitrite käivitaja repliikide või laulude sõnade tiitrid ekraanile selles rütmis, nagu neid tegelikult ette kantakse. Tiitrite käivitaja või koostaja osalemine on alati vajalik, et publik näeks õigel ajal õigeid tiitreid.

Aparatuur

Teatrietenduse või kontserdi keelesiseste tiitrite koostamiseks kasutatakse tiitriaparatuuri. Selle tehnika valdkond areneb pidevalt. Kui tiitreid tahetakse näidata kõikidele vaatajatele, on kõige lihtsam need videoprojektori abil sobivale seinapinnale või ekraanile projitseerida. Kuna videoprojektor võib ka häirivalt valgust peegeldada, võib tiitriekraan (näiteks LED-ekraan) olla parem lahendus. Soovijatele võib anda ka individuaalsed käes või süles hoitavad tiitriekraanid. Samuti kasutatakse üha enam vaatajate nutitelefonide laetavaid tiitreid. Lisateavet tiitriaparatuuri kohta saab näiteks väljaandest „Selvitys suomalaisten teattereiden tekstityskäytännöistä & ehdotuksia teatteritekstittämisen edistämiseksi“ (Turpeinen 2013).

Tiitriaparatuuri kõrval vajab tiitrite käivitaja või koostaja kohta, kust repliikide või laulude sõnad sisse lülitada sel hetkel, kui need kõlavad. Kohta valides on oluline, et

- ruumist on otsevaade esinejate ja vaatajate suunas;
- lavaheli kostab ruumi;
- ruumis puudub häiriv taustaheli.

Teavitamine ja piletimüük

Teabe, et näiteks teatrietenduse, kontserdi, filmi või giidiga ekskursiooni ajal on kasutusel tiitrid, võib lisada üritust reklaamivatele veebilehtedele, uudiskirjadesse ja tutvustavasse materjali, et nii sihtgrupp kui ka muu publik saaks selle teenuse kohta aegsasti infot. Lisaks tuleks tiitritega programmiosast teavitada otse sihtgruppi, näiteks Eesti Kurtide

⁸² Suomen Teatterit ry, Kuuloliitto ry, Suomen Näytelmäkirjailijat ja Käsikirjoittajat ry käivitasid Soomes 2003. aastal haridus- ja kultuuriministeeriumi rahastatud projekti, et lisada Näytelmät.fi näidendite loetellu võimalus salvestada tiitrid näidendikäsikirja juurde. Siis saaks tiitreid kasutada ka näidendite uute versioonide alusmaterjalina. (Suomen Teatterit ry 2014).

Liidu, Eesti Vaegkuuljate Liidu ja muukeelsetele inimestele mõeldud organisatsioonide kaudu.

Kui keelesiseste tiitritega varustatud teatrietendusele või kontserdile müüakse pileteid, tuleb tiitreid jälgivatele inimestele eraldada kohad, kus tiitrid on kõige paremini näha. Lisaks tuleb hoolitseda selle eest, et piletimüügis on teada, kus saab kasutada induktsioonsilmust.

Kulud

Keelesiseste tiitrite kulude hulka kuuluvad tiitrite koostaja ja võimaliku tiitrite käivitaja töötasu ning aparatuuri hankimine. Aparatuur tähendab kõige lihtsamal juhul videoprojektorit, millega projitseeritakse tasasele seinapinnale tavalise tekstitöötlusprogrammiga koostatud tiitrid.

Tiitrite koostajale (või käivitajale) makstakse tasu etenduste eest, kus ta näitab repliikide või laulude sõnu seinale. Lisaks sellele lepivad ürituse korraldaja ja tiitrite koostaja kokku tiitrite ettevalmistuse tasustamises. Samuti kulub ürituse personalil aega korraldustöödeks.

Lisateavet

Eesti Vaegkuuljate Liit: <http://vaegkuuljad.ee/> .

Eesti Kurtide Liit: www.ead.ee.

8 Korraldaja soovitused ja lõppsõna

Sini Kaartinen, 15.05.2014

Selle käsiraamatu lugemisega oled jälle astunud sammu võrra lähemale hästi toimiva ja ligipääsetava ürituse korraldamisele. Nüüd on aeg hakata julgelt planeerima ja ideid teoks tegema. Loodan, et see raamat näitab, et ligipääsetavuse parandamine ei tähenda suurte muutuste tegemist, vaid uut moodi mõtlema hakkamist. Kõik üritustega seotud valdkonnad nõuavad igal juhul põhjalikku planeerimist ning seepärast tuleks kohe alguses seada eesmärgiks võimalikult ligipääsetavate lahenduste leidmine.

Soovitan kindlasti võtta ühendust ligipääsetavuse spetsialistidega. Ligipääsetavuse arendamisel ei jää sa üksi ning abi on pakkuda mitmelt poolt. Kontakteeru julgelt lähiümbruses tegutsevate ettevõtetega ning tutvusta oma üritust sihtgruppidele. Peagi märkad, et saad palju uusi ja rahulolevaid kliente. Sa oled kultuurielamuse nautimise neile võimalikuks teinud!

Korraldaja soovitused

- Tutvu ligipääsetavus- ja mitmekülsuse andmetega.
- Kaardista kavandatava ürituse ligipääsetavuse ja mitmekülsuse hetkeseis.
- Koosta plaan ligipääsetavuse ja mitmekülsuse arendamiseks.
- Tee planeerimisel ja ideede teostamisel koostööd organisatsioonide ja ekspertidega.
- Pea meeles, et kõiki muudatusi ei pea ette võtma korraga, seega pane paika tähtsusjärjestus.
- Määra ametisse ligipääsetavuse ja mitmekülsuse eest vastutav inimene.
- Kirjelda kodulehel ja kommunikatsioonis ürituse ligipääsetavust.
- Reklaami ja vahenda teavet üritusest ja selle ligipääsetavust laiaulatuslikult eri sihtgruppidele.
- Kogu tagasisidet ja kasuta seda ürituse arendamisel.
- Tervita rõõmsalt kõiki saabujaid!

Kontaktandmed ja juhised planeerimiseks

Ligipääsetavuse ja mitmekülgse arendamisel ei pea tegutsema üksi, selleks saab abi paljudelt organisatsioonidelt. Ära unusta ka venekeelseid ja muukeelseid eri valdkondade esindajaid.

Organisatsioonid tulevad teavitamise juures appi sellisel juhul, kui üritusel pakutakse nende liikmetele tavapärasest enam arvestavaid teenuseid.

Astangu Kutserehabilitatsiooni Keskus

www.astangu.ee

Eestis ainulaadne keskus pakub tööealistele erivajadustega inimestele mitmesuguseid rehabilitatsiooniteenuseid, arendab Eesti rehabilitatsioonivaldkonda ning jagab oma kogemust teiste teenusepakkujatega.

Ehitusseadustik

<https://www.riigiteataja.ee/akt/105032015001>

2. peatükk, Ehitisele ja ehitamisele esitatavad põhinõuded, 2. jagu, § 11,8)

Eesti Afaasialiit

www.afaasia.ee

1993. aastal loodud liit on kõne- ja peaaajakahjustusega inimesi vabal algatusel ja võrdsetel alustel ühendav üle-eestiline ühendus. Liit töötab Eesti kodanikuühenduste eetikakoodeksi põhimõtetest lähtudes.

Eesti Allergialiit

www.allergialiit.ee

Liit aitab kaasa sellise elu- ja töökeskkonna kujundamisele, kus väheneks haigestumine allergiahaigustesse ning kergeneks allergiahaiguste kulg.

Eesti Autismiühing

www.autismeesti.ee

Ühing toetab autismispektri häirega inimesi ja nende peresid ning kaitseb nende õigusi, koolitab ja nõustab kõiki võrgustikuliikmeid, kel on kokkupuuteid autismispektri häirega, katusorganisatsioonina koondab piirkondlikke organisatsioone kogu Eestis, on kõigi asjaomaste institutsioonide koostööpartner nii riiklikul kui ka kohalikul tasemel.

Eesti Inimõiguste Keskus

www.humanrights.ee

Sõltumatu valitsusvälise inimõigusorganisatsiooni missioon on luua koos iga inimese inimõigusi austav Eesti. Keskuse visioon on olla aastaks 2020 mõjus ja pädev Eesti sõltumatu inimõigusliikumise eestvedaja.

Eesti Kurtide Liitwww.ead.ee

Liidu põhieesmärk on kaitsta ühistegevuse kaudu kurtide ühingute huve ja sellega koos ühingu üksikute liikmete huve, abistada ja suunata ühingute omaalgatuslikku tegevust tagamaks ühingute liikmetele eluoluks võrdsed võimalused teiste kodanikega, olla koostööorgan kurtide ühingute ja valitsusasutuste vahel ning kujundada vabariigis kurtide poliitikat.

Eesti Lihasehaigete Seltswww.els.ee

Ühenduse eesmärgiks on parandada lihasehaigusega inimeste elukvaliteeti: toetada liikmeid kogemuse ja nõuga, vahendada infot nii haiguse kui ka toimetuleku kohta, korraldada silmaringi laiendavaid üritusi ning pakkuda väljakutset lüüa kaasa seltsi igapäevatöös.

Eesti Liikumispuudega Inimeste Liitwww.elil.ee

Liidu tegevuse eesmärgiks on Eesti liikumispuudega inimeste ühishuvide eest seismine. Liidu arengukava on koostatud liikumispuudega inimeste kogemuste põhjal ja sisaldab meetmeid, mis tagaksid neile võrdsed võimalusi – ühiskonda kõigile.

Eesti Parkinsoniliitwww.parkinson.ee

Liit on katusorganisatsioon kõikidele Eestis tegutsevatele Parkinsoni põdevate inimeste ja nende toetajaliikmete ühendustele ning kuulub ka Euroopa Parkinsoni Seltside Assotsiatsiooni. Liidu eesmärgiks on kõikide Parkinsoni põdevate inimeste, nende pereliikmete ning toetajaliikmete nõustamine ja abistamine Parkinsoni haigusega paremaks toimetulekuks.

Eesti Pimedate Liitwww.pimedateliit.ee

Liit on nägemispuudega inimeste ühingute ja nägemispuudega inimestega tegelevate ühingute ning sihtasutuste katusorganisatsioon. Selle eesmärk on kaitsta nägemispuudega inimeste huve, esindada nägemispuudega inimesi riiklikul ja rahvusvahelisel tasandil.

Eesti Pimekurtide Tugiliitwww.pimekurdid.ee

Mittetulunduslik ühendus ühendab vabal algatusel ning võrdsetel alustel pimekurte inimesi, pimekurtide laste vanemaid, täiskasvanud pimekurtide hooldajaid, eestkostjaid ning toetajaid.

Eesti Puuetega Naiste Ühenduste Liitwww.epnu.ee

Liidu missiooniks on erivajadustega naiste/neidude ja nende perede lõimimine ühiskonda, sotsiaalse aktiivsuse ja teadlikkuse suurendamine ning soolise võrdõiguslikkuse ideede propageerimine puudega inimeste seas koolituste, aktsioonide ja muu ühistegevuse kaudu.

Eesti Sclerosis Multiplex'i Ühingute Liitwww.smk.ee

Liit koondab seitsme kohaliku patsientide organisatsiooni kaudu *sclerosis multiplex*'iga inimesi, nende lähedasi, tugiisikuid, toetajaliikmeid ja professionaale.

Eesti Vaegkuuljate Liitwww.vaegkuuljad.ee

Liidu eesmärkideks on liikmesorganisatsioonide tegevuse koordineerimine, vaegkuuljate toimetulekule kaasaaitamine ning vaegkuulmisega tegelevate ühingute, riigi ning omavalitsuste vahel koostööorganiks olemine.

Eesti Vaimupuudega Inimeste Tugiliitwww.vaimukad.ee

Tugiliit on vaimupuudega inimestele ja nende vanematele sõltumatu info ja teenuste saamise koht ja kanal oma probleemide edastamiseks võimuorganitele. Liit esindab Eesti vaimupuudega inimestega tegelevaid organisatsioone ülemaailmsetes, Euroopa ning üle-eestilistes organisatsioonides.

ET-infokeskuswww.ehituskeskus.ee

Meie tegevuse põhieesmärk – ehitusalase info kogumine, süstematiseerimine ning selle info hea kättesaadavuse tagamine kõigile ehitusspetsialistidele ja ehitushuvilistele.

Helpificwww.helpific.com/et

Helpific on veebipõhine tugikeskkond, mille kaudu erivajadustega inimesed saavad tellida vabatahtlikke abistajaid või tasulisi teenuseid. Tegemist on nn inimeselt inimesele lahendusega, mis aitab luua tugevamaid kogukondi.

Integratsiooniinfo, Eesti kodakondsus ja Eestis elamineintegratsiooniinfo.ee/et/eesti-kodakondsus-elamine**Ligipääsetav hoone ja keskkond**www.ehituskeskus.ee/?CatID=13&action=showbook&BooksID=1159**Liikluseeskiri**www.riigiteataja.ee/akt/265273

Vastu võetud 02.02.2001, nr 48

21. peatükk, Liikumispuudega juhi ja liikumispuudega või pimedat inimest teenindava sõiduki juhi erioigused

Liiklusseaduswww.riigiteataja.ee/akt/117032011021

Vastu võetud 17.06.2010

6. jagu, Mootorsõidukijuhile esitatavad lisanõuded. § 68 Liikumispuudega juhi ja liikumispuudega või pimedat inimest teenindava sõiduki juhi erioigused

MTÜ Eesti Aspergerite Ühing

aspiyhing.wordpress.com/2015/03/30/mtu

Organisatsiooni eesmärkideks on noored ja täiskasvanud Aspergeri sündroomiga inimesed ühiskonnas üles leida ja koondada, esindada Aspergeri sündroomiga inimeste huve avalikes aruteludes, et parandada nende elukvaliteeti Eestis, suurendada üldist teadlikkust Aspergeri sündroomist ja vähendada sündroomiga seotud eelarvamusi, parendada Aspergeri sündroomiga inimeste toimetulekuvõimet ja elukvaliteeti nii era- kui ka tööelus kogemusnõustamise ja moraalse toetuse kaudu.

MTÜ Eesti Pagulasabi

www.pagulasabi.ee

Ühingu tegevustel on kolm sihtrühma: varjupaigataotlejad ja pagulased Eestis, põgenikud väljaspool Eestit ning Eesti avalikkus.

MTÜ Kakora

www.kakora.sarasy.com

Ühingu missiooniks on olla vahendaja puudega inimeste ja kultuurisündmuste korraldajate vahel, nägemispuudega inimeste huvide esiletooja teadvustamiseks selle sihtgrupi huve riigiametites ja omavalitsustes, uute võimaluste avardaja, kultuuri ligipääsetavuse promootor. Ühing seisab puudega inimeste kultuuri ligipääsetavuse ja kättesaadavuse eest, tuues uusi meetodeid Põhjamaadest ja pürgides kinnitama neid ka Eestis, et puudega inimestele Eestis tagataks ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsiooni põhiseid õigusi.

MTÜ Ligipääsetavuse foorum

www.ligipaasetavus.ee

2014. aastal asutatud ühingu eesmärgiks on ligipääsetava keskkonna tagamine kõigile. Ühing koosneb eranditult eri puudeliikide esindajatest, kelle seas on arhitektuuri, ehituse, disaini, IT jt alade spetsialiste, kel on 10–15-aastane kogemus ligipääsetavuse ja universaalse disaini alal.

MTÜ Puude Taga On Inimene

www.puudetagaoninimene.ee

Ühingu löid ettevõtlikud eestimaalased, kes soovivad vähendada ühiskondlikku suhtluslõhet puudeta ja puudega inimeste vahel. Ühingu liikmed tegelevad puudega inimestele oluliste teemadega, nagu liikumine linnaruumis, ligipääs kultuuriüritustele ja kaasatus. Koos hea partneri Eesti Töötukassaga tegeleb ühing ka tööhõive küsimusega. Üks ühingu eesmärke on oma kogemuse ja oskuste jagamine teistele Eesti kultuurikorraldajatele, et aidata üritusi muuta puudega inimestele ligipääsetavaks.

OÜ ART Konverentsitehnika

www.artko.ee

Ettevõtte alustas Tallinnas tööd 1995. aastal. Ühingu põhitegevusala on ürituste teenindamine sünkroontõlketehnika, audio- ja esitlustehnikaga. Ettevõtte pakub sobivat tehnilist lahendust mitmesuguste ürituste (konverentsid, seminarid, koolitused, esitlused, suvepäevad, juubelid, sünnipäevad, esinemised jms) läbiviimiseks.

Psüühilise erivajadusega inimeste hoolekanne Eestis. Käsiraamat 2000/2001

raulpage.org/erivajadus

Puuetega inimeste õiguste konventsioon ja fakultatiivprotokoll (*Convention on the Rights of Persons with Disabilities and Optional Protocol*)

www.riigiteataja.ee/akt/204042012006

Vastu võetud 13.12.2006

Artikkel 30, Osalemine kultuurielus, virgestus-, puhke- ja sporditegevuses

Skydda, Põhja-Euroopa juhtiv isikukaitsevahendite lahendusi pakkuv ettevõtte

www.skydda.ee/ee/margid-ja-piirded/mugavussildid/piktogrammide-c191339

Tubakaseadus

5. peatükk, 2. jagu, § 29 ja 30

<https://www.riigiteataja.ee/akt/12778255>

Turism kõigile – lihtsalt ligipääsetavaks

static2.visitestonia.com/docs/3015869_turism-koigile-pdf.pdf

Vabatahtlike Värav

www.vabatahtlikud.ee

Vabatahtlike Väravat haldab ja koordineerib siseministeeriumi vabatahtliku tegevuse valdkonna strateegiline partner Eesti Külaliikumine Kodukant. Selle 1997. aastal loodud ühenduse eesmärgiks on vabatahtliku tegevuse edendamine Eesti maapiirkondades, väärtustades ja arendades külaelu ning rahvakultuuri.

Veebi sisu juurdepääsetavussuunised (WCAG) 2.0 (*Web Content Accessibility Guidelines 2.0*)

www.w3.org/Translations/WCAG20-et

Veebi sisu juurdepääsetavussuuniste versioon 2.0 hõlmab mitmesuguseid soovitusi veebi sisu ligipääsetavuse parandamiseks, et muuta see ligipääsetavaks paljudele puudega inimestele, näiteks pimedatele ja vaegnägijatele, kurtidele ja vaegkuuljatele, õpiraskuste, kognitiivsete piirangute, liikumispuude, kõnepuude, valgustundlikkuse ning nende puute kombinatsioonidega inimestele. Lisaks muutub veebi sisu sageli ka üldiselt kasutajasõbralikumaks.

Maakondlike kodade ja ühingute kontaktid leiab Eesti Puuetega Inimeste Koja lehelt www.epikoda.ee/vorgustik/liikmed ja maakondlike kodade lehtedelt leiab info kohalike kodade kohta.

Allikad

- Alanen, Anukaisa ja Hirvonen, Maija 2013. Esipuhe: Erityisryhmien viestintä ja viestinnän esteettömyys. *Puhe ja kieli*, 33:3. s. 85–89. Viidatud 2.4.2014.
ojs.tsv.fi/index.php/pk/article/view/9429/6718
- Eesti Pimedate Liit, 2017. Projekteerimisjuhend. Viidatud 30.5.2017. <http://pimedateliit.ee/juhttee/projekteerimisjuhend/>
- Eesti Tervishoiumuuseum, 2017. Ligipääsetavus. Viidatud 31.5.2017.
<http://www.tervishoiumuuseum.ee/et/muuseumist/ligipaaesetavus>
- Eesti Vaegkuuljate Liit, 2017. Induksioonsilmus. Viidatud 31.5.2017. <http://vaegkuuljad.ee/silmusvoimendid/>
- Ehitusseadustik, vastu võetud 11.02.2015. 2. pt, 2. jagu. §11. Ehitisele esitavad nõuded. Riigi Teataja. Viidatud 30.5.2017.
<https://www.riigiteataja.ee/akt/105032015001#para11>
- ET-Infokeskus, 2015. Ligipääsetav hoone ja keskkond. Liikumisteed. Viidatud 31.5.2017.
<http://www.ehituskeskus.ee/?CatID=13&action=showbook&BooksID=1159>
- ET-Infokeskus, 2015. Ligipääsetav hoone ja keskkond. Pesuruumid ja WC. Viidatud 31.5.2017.
<http://www.ehituskeskus.ee/?CatID=13&action=showbook&BooksID=1159>
- Flow Festival 2014. Liput. Viidatud 15.4.2014. www.flowfestival.com/site2012/liput/
- Green, Selma 2000. Tekstin päivitys Sari Salovaara ja Elina Pylsy 2008. Tekstin päivitys Anna-Maria Wiljanen 2009. *Saavutettava opastus. Liikkumis- ja toimimise esteetset kävijät opastetuilla kierroksilla*. Kulttuuria kaikille – palvelu / Kehittäminen ja yhteiskuntasuhteet KEHYS. Valtion taidemuseo. Viidatud 17.4.2014.
www.cultureforall.info/doc/tietopaketti_oppaat/saavutettava_opastus_ohje.pdf
- Inimõiguste ülddeklaratsioon 1948. Human rights, United Nations. Viidatud 30.5.2017.
<http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Pages/Language.aspx?LangID=est>
- Invalidiliitto Ry. 2014 a. ISA-symboli. Viidatud 30.5.2017.
http://www.eesteeton.fi/portal/fi/rakennettu_ymparisto/opasteet_ja_symbolit_isa-symboli_isa-symboli/
- Invalidiliitto ry 2009. ESKEH-projekti. Rakennetun ympäristön esteettömyyskartoitus. Tiedonkeruulomake. Viidatud 31.5.2017.
http://www.eesteeton.fi/portal/fi/julkaisut/esken_ja_invalidiliiton_julkaisut/oppaita_ja_suunnitteluohjeita/rakennetun_ympariston_esteettömyyskartoitus_opas_kartoituksen_tilaajalle_ja_toteuttajalle/
- Krohn, Erkki 2013. Meili teel tehtud intervjuu 2.4.2013. Küsitaja Aura Linnapuomi.
- Liiklusseadus, 2010. Riigi Teataja. 9. pt, § 166 -167. Liikumispuudega ja pimedat inimest teenindava sõiduki parkimiskaart. Viidatud 31.5.2017.
<https://www.riigiteataja.ee/akt/13335732#para167>
- Liljeqvist, Per 2014. Meili teel tehtud intervjuu 12.3.2014. Küsitaja Aura Linnapuomi.
- Linnapuomi, Aura; Paqvalén, Rita; Salovaara, Sari ja Turpeinen, lida 2014. *Teatteria kaikille! Opas teattereille saavutettavaan toimintaan*. Kulttuuria kaikille palvelun julkaisuja 1/2014. Kulttuuria kaikille – palvelu / Yhdenvertaisen kulttuurin puolesta ry ja Suomen Teatterit ry. aDigi Oy. Helsinki.
- Markkula, Eija-Liisa 2014. Meili teel tehtud intervjuu 5.5.2014. Küsitaja Aura Linnapuomi.
- Matheson, Niki 2014. Meili teel tehtud intervjuu 2.4.2014. Küsitaja Aura Linnapuomi.
- Näkövammaisten Keskusliitto ry 2014 a. Ohjaavat materiaalit. Viidatud 31.5.2017.
<http://www.nkl.fi/fi/etusivu/saavutettavuus-esteettömyys/rakennetun-ympariston-esteettömyys-ja-opasteet>
- Näkövammaisten Keskusliitto ry 2014 b. Väreillä ja kontrasteilla selkeä ja turvallinen ympäristö. Viidatud 31.5.2017.
http://www.nkl.fi/fi/etusivu/saavutettavuus-esteettömyys/rakennetun-ympariston-esteettömyys-ja-opasteet/valaistus-kontrastit-ja-varit/selkea_ymparisto
- Näkövammaisten Keskusliitto ry ja Allergia- ja astmaliitto 2005. Kannanotto opaskoiran käyttäjien ja allergisten ihmisten osallistumisosoikeuksien turvaamiseksi. Viidatud 31.5.2017.
www.nkl.fi/fi/etusivu/ajankohtaista/lausunto/kannanotot/4964
- Näkövammaisten Kulttuuripalvelu ry 2013. Kuvailutulkkaustoimikunnan ohjeet kuvailutulkille. Viidatud 1.4.2014.
www.kulttuuripalvelu.fi/?id=205
- Pesola, Kirsti 2009. *Esteettömyysopas – mitä, miksi miten*. Invalidiliiton julkaisuja O.39. Tyylipaino Oy.
- Puude Taga On Inimene MTÜ 2013–16. Festivali „Puude taga on inimene“ korraldajate läbiviidud tagasisideküsitlus. Viidatud 30.5.2017.

- Rakennustietosäätiö 2007. Esteetön rakennus ja ympäristö. Turvallinen toimia ja liikua, suunnitteluopas. Rakennustietosäätiö.
- Ruskovaara, Anna (toim.) 2009. *Rakennetun ympäristön esteettömyyskartoitus. Opas kartoituksen tilaajalle ja toteuttajalle*. Invalidiliitto ry / ESKEH-projekti. Invalidiliiton julkaisuja O.38., 2009. Kirjapaino Öhrling Oy.
- Saanko olla kulttuurikaverisi? 2013. Esite. Helsingin kulttuurikeskus. Helsingin kaupunki, Sosiaali ja terveysvirasto.
- Salo, Outi 2013 a. *Viestintää kaikille – Saavutettavan viestinnän opas kulttuuritoimijoille*. Päivitetty versio 2013. Kulttuuria kaikille – palvelu / Yhdenvertaisen kulttuurin puolesta ry. aDigi Oy. Helsinki.
- Salo, Outi 2013 b. Intervjuu 25.3.2013. Kysitleja Sini Kaartinen.
- Salonlahti, Outi 2014. "Voi, kun te näkevät voisitte käyttää kuvailutulkausta!" Prinsessa Ruusunen kuvailutulkattiin Kansallisbaletissa. Kulttuuria kaikille – palvelu / Yhdenvertaisen kulttuurin puolesta ry. Viidatut 2.4.2014. www.kulttuuriakaikille.fi/doc/esimerkit_ja_kokemukset/Prinsessa_Ruusunen_kuvailutulkattiin_Kansallisbaletissa.pdf
- Salovaara, Sari 2014. Intervjuu 19.5.2014. Kysitleja Aura Linnapuomi.
- Sotsiaalhoolekande seadus, 2015. Kohaliku omavalitsuse üksuse sotsiaalteenused, Tugiisiku teenus, 2. pt, 3. jagu, 5. jaotis, § 23. Riigi Teataja. Viidatut 31.5.2017. <https://www.riigiteataja.ee/akt/121122016021#jaotis3>
- Sotsiaalhoolekande seadus, 2015. Kohaliku omavalitsuse üksuse sotsiaalteenused, Isiklikuabistaja teenus, 2. pt, 3. jagu, 5. jaotis, § 27. Riigi Teataja. Viidatut 31.5.2017. <https://www.riigiteataja.ee/akt/121122016021#jaotis5>
- Suomen Teatterit ry 2014. Teatteritekstitysten välityspalvelu – hanke valmistuu kevään aikana. Viidatut 8.5.2014. www.suomenteatterit.fi/2014/04/teatteritekstitysten-valityspalvelu-hanke-valmistuu-kevaan-aikana/
- Sutinen, Heli 2014. Meili teel tehtud intervjuu 3.4.2014. Kysitleja Aura Linnapuomi.
- Svensson, Elisabet 2003. *Museo kaikille. Pohjoismainen esteettömyys- ja saavutettavuusopas*. Taidemuseoalan kehittämisyksikkö Kehys. Valtion taidemuseo. Gladius Oy, Kirjapaino Oy West Point.
- Tubakaseadus, 2005. 5. pt, 2. jagu, § 29 ja 30. Suitsetamiseks lubatud ja keelatud kohad. Riigi Teataja. Viidatut 31.5.2017. <https://www.riigiteataja.ee/akt/903024#para29>
- Turpeinen, Iida 2013. Selvitys suomalaisten teattereiden tekstityskäytännöistä & ehdotuksia teatteritekstittämisen edistämiseksi. Suomen Teatterit ry. Tilaaja Kuuloliitto ry. www.suomenteatterit.fi/jasenpalvelut/tutkimukset-ja-julkaisut/
- Vaimupuudega Inimeste Tugiliit. Lihtne keel. Viidatut 31.5.2017. <http://www.vaimukad.ee/lihtne-keel>
- Varho, Jenni 2014. Meili teel tehtud intervjuu 14.5.2014. Kysitleja Aura Linnapuomi.
- Yhdenvertaisuus.fi 2014. Syrjinnästä vapaa alue. Viidatut 31.5.2017. www.yhdenvertaisuus.fi/kampanjat/syrjinnasta_vapaa_alue/

Kulttuurikaikille
Kultur för alla
Culture for All

Lisa 1. Ligipääsetavuse ja mitmekülsuse kontroll-leht ürituste jaoks

Kontroll-leht on kultuurfestivalide ligipääsetavuse ja mitmekülsuse hindamise ning arendamise abivahend. See sobib ka meespeaks ja abistajaks ideede genereerimisel.

Kontroll-lehe osad

- A) Strateegiline töö ja planeerimine
- B) Mitmekülsusaspektidega arvestamine
- C) Kommunikatsioon
- D) Hinnakujundus
- E) Klienditeenindus ja piletimüük
- F) Ürituse toimumiskoht ja -ruumid ning inventar
- G) Programmivaliku ligipääsetavus

A) Strateegiline töö ja planeerimine

jah ei

Kas üritus ja kogu personal on võtnud ülesandeks ligipääsetavuse ja mitmekülsusega arvestamise?		
Kas eesmärk on tagada õhkkond, mis on avatud erinevustele ja vähemustega arvestamisele?		
Kas välisekspert on kaardistanud ürituse ligipääsetavust?		
Kas ürituse kohta on koostatud ligipääsetavus- ja/või mitmekülsusplaan?		
Kas ligipääsetavust ja mitmekülsust edendavaid meetmeid on arvestatud tegevuse planeerimisel ja jälgimisel, ka eelarve koostamisel?		

Kas tegevuse planeerimise ja teostamise etappides tehakse koostööd sidusgruppidega, ka ligipääsetavusvaldkonna spetsialistide ja kogemusekspertidega (näiteks erivajadustega inimestega)?		
Kas ürituse külastajad saavad osaleda ürituse arendamisel ja pakutavate esituste valiku diskussioonis?		
Kas personali oskusteavet on arendatud ligipääsetavust ja mitmekülsust käsitlevate koolituste kaudu?		
Kas üritusele on nimetatud ligipääsetavuse eest vastutavad isikud?		
Kas külastajatele pakutakse võimalust edastada oma kommentaare ja tagasisidet mitmel viisil?		

B) Mitmekülsusaspektidega arvestamine

jah ei

Kas kommunikatsioonis ja ürituse toimumiskohas rõhutatakse aktiivselt seda, et igaüks on teretulnud ning diskrimineerimine ei ole lubatud?		
Kas kõikide kutsealade töötajate palkamisel ja vabatahtlike valimisel kuulub mitmekülsusega arvestamine tööviiside hulka?		
Kas kandidaate tööle võttes on võimalik rakendada eesmärgipärast palkamissüsteemi (näiteks kehtestada keeleoskuse, haridustaseme või varasema kogemuse kohta nõudeid)?		
Kas kõikidel töötajatel on võrdväärsed võimalused oma töös areneda?		
Kas planeerimisjärgus kuulatakse ära kõikide ürituse korraldajate hulka kuuluvate töötajate arvamusi pakutavate esituste ja esinejate kohta?		

Kas programmis esinejate ja esituste kavandamisel ja teostamisel tehakse koostööd erinevate elanikkonna gruppidega (näiteks kultuuri- ja keelevähemuste, erivajadustega inimeste ning seksuaal- ja sooliste vähemusgruppidega)?		
Kas programmi sisu arendamisel ja kujundamisel arvestatakse mitmekülsuse aspekte?		
Kas tehakse aktiivselt tööd selle nimel, et programmi sisus oleks välditud näiteks vähemustega seotud eelarvamuste ja stereotüüpide rõhutamist?		
Kas ürituse kaudu tehakse kaasava kasvatus poole püüdlevat koostööd (näiteks koolidega)?		
Kas külastajate, personali ja esinejate kasutuses on ruum, kus nad saavad omaette olla ning vajadusel näiteks palvetada?		

C) Kommunikatsioon

jah ei

Kas kasutatud kommunikatsioonimaterjalid on visuaalselt selged?		
Kas kommunikatsioonis kasutatud keel on selge ja hästi mõistetav?		
Kas tähtsamad andmed on kergesti leitavad ja arusaadavad?		
Kas kommunikatsioonis kasutatakse mitmekülselt eri teavitamiskanaleid?		
Kas teavitamine on suunatud ka otse vähemusgruppidele (näiteks puudega inimestele, keele- ja kultuurivähemusi esindavatele organisatsioonidele jt mitmekesisust esindavatele institutsioonidele)?		

<p>Kas ürituse ligi- ja juurdepääsetavust väljendatakse sümbolite ja tekstide abil</p> <ul style="list-style-type: none"> • kodulehtedel? • tutvustavates materjalides? 		
<p>Kas kodulehtedel, tutvustavates materjalides jm kommunikatsioonimaterjalides on ürituse ligipääsetavuse kohta lisateavet andva isiku kontaktandmed?</p>		
<p>Kas kommunikatsioonis on kasutatud mitut keelt, muuhulgas nn lihtsat keelt ja viipekeelt?</p>		
<p>Üritust reklaamivate veebilehtede teostus on ligipääsetav? (vt veebi sisu juurdepääsetavussuunised 2.0, www.w3.org/Translations/WCAG20-et)</p>		
<p>Kas üritust reklaamivatele veebilehtedele on tellitud ligipääsetavuse testimist? (testimist võib tellida näiteks MTÜ Ligipääsetavuse foorumi kaudu: ligipaasetavus.ee)</p>		
<p>Kas teavet on vajaduse korral pakkuda ka punktkirjas?</p>		
<p>Kas ürituse toimumiskohal on selged viidad, mis on varustatud sümbolite ja tekstidega?</p>		
<p>Kas viitade süsteem on sihipärane ja katkematu?</p>		
<p>Kas viidad on hästi valgustatud?</p>		
<p>Kas viidad on kergesti loetavad nii seismis- kui ka istumiskõrguselt?</p>		
<p>Kas ürituse toimumiskohale viitab põhiviit?</p>		
<p>Kas külastajatele pakutakse kaasavõetavaid ürituse toimumisala kaarte?</p>		

Kas kohapeal on pakkuda kombitavat ürituse toimumisala, ruumide ja neid ümbritsevate tänavate reljeefkaarti, mida saavad kasutada nägemispuudega külastajad?		
Kas üritust reklaamiva(te)l veebileh(ted)el on pakkuda sõnaline ehk helindatud marsruudikaart? (Sõnaline kaart sobib nägemispuudega külastajatele ning sisaldab sõnalisi juhiseid ürituse tähtsamate teenuste leidmise ja asukoha kohta.)		
Kas teadustamisel kasutatakse eri keeli?		
Kas teadustustekstide sisu on pakkuda ka tekstidena näiteks ekraanidel või paberil?		
Kas programmi kuuluvates etteastetes esinevast võimalikust tugevast helist, vilkuvatest tuledest, suitsust või tugevatest lõhnadest teavitatakse enne esitust?		

D) Hinnakujundus

jah ei

Kas hoolitsetakse selle eest, et puudega inimeste isiklikud abistajad ja tõlgid pääsevad üritusele alati tasuta?		
Kas piletite hinnad on määratud astmeliselt (allahindlused näiteks üliõpilastele, töötutele ja pensionäridele)?		
Kas peredele pakutakse perepiletit (näiteks kaks täiskasvanut + kaks last)? (Pane tähele: perepiletile ei saa seada vanemate soolise kuuluvuse ja vanusega seotud piiranguid.)		
Kas on mingeid aegu või programmi osi, kuhu pääsevad tasuta sisse kõik soovijad?		

Kas gruppidele, ka väikegruppidele, pakutakse allahindlusi?		
Kas näiteks majanduslikult raskes olukorras inimestele pakutakse tasuta pileteid?		
Kas müümata jäänud pileteid püütakse kasutusele võtta, pakkudes neid näiteks teatud gruppidele?		
Kas lisateenuste, näiteks restoranide, kohvikute ja lisatoodete hinnakujunduses on arvestatud ka väikese sissetulekuga inimesi või suuremaid peresid?		

E) Klienditeenindus ja piletimüük

jah ei

Kas klienditeeninduspersonal on valmis kasutama erinevaid keeli ja erinevaid kommunikatsiooniviise (näiteks paberile kirjutamist)?		
Kas klienditeeninduspersonal on saanud piletimüügi- ja infopunktis pakutava induktsioonsilmuse või vastava kuulmise abivahendi kasutamiseks koolituse?		
Kas induktsioonsilmuse või vastava tehnika kasutusjuhendid on personalile kergesti kättesaadavad?		
Kas induktsioonsilmust või vastavat tehnikat hoitakse sisselülitatult ja hooldatakse regulaarselt?		
Kas võimaliku induktsioonsilmuse või vastava tehnika kasutusvõimalusele viitab vastav sümbol?		

Kas personal on teadlik ürituse toimumisala ja ruumide ligipääsetavatest lahendustest ja ürituse ligipääsetavust parandavatest teenustest? Kas neist osatakse rääkida ja neid külastajatele pakkuda?		
Kas personal on teadlik saalis paiknevast induktsioonsilmusest või vastavast tehnikast ning oskab vajadusel pakkuda külastajale kuulumiskeskkonna seisukohalt kõige soodsama koha?		
Kas saalis paiknev induktsioonsilmus või vastav tehnika on tähistatud sellele viitava sümboliga? Kas on märgitud selle kuuldavusala?		
Kas võimaliku viipekeelee tõlke jaoks on seda vajavatele külastajatele broneeritud kohad, kust on võimalikult hea nähtavus nii tõlkide kui ka lava suunas? Kas hoolitsetakse selle eest, et piletimüügipersonal on teadlik, kus need kohad paiknevad?		
Kas võimalikke keelesiseseid tiitreid vajavatele külastajatele on broneeritud kohad, kust näeb võimalikult hästi nii tiitreid kui ka lava? Kas hoolitsetakse selle eest, et piletimüügipersonal on teadlik, kus need kohad paiknevad?		
Kas võimalikku kirjutustõlget vajavatele külastajatele on broneeritud kohad, kust näeb võimalikult hästi nii tiitreid kui ka lava? Kas hoolitsetakse selle eest, et piletimüügipersonal on teadlik, kus need kohad paiknevad?		
Kas piletimüügi- ja infopunktis laenutatakse abivahendeid (näiteks rulaatoreid, ratastoole, keppe, kaasaskantavaid toole ja lastekärusid)?		
Kas pileтите ostmiseks on eri kanalid (näiteks telefonimüük, internetimüük, füüsilised müügipunktid)?		
Kas kõiki tüüpi pileteid ning ka soodus- ja eripileteid (näiteks ratastoolikohti) saab hankida kõikidest piletimüügikanalitest?		

<p>Kas abi- või juhtkoeraga külastaja võib oma koha valida nii, et koer on omaniku lähedal?</p> <p>Kas pakutakse alternatiivset võimalust jätta koer turvalisse kohta?</p>		
<p>Kas võimalik interneti kaudu piletite müümise koht on tehniliselt ligipääsetav?</p>		
<p>Kas võimalikud piletite füüsilised müügipunktid on ligipääsetavad?</p>		
<p>Kui piletimüük on antud teise ettevõtte ülesandeks, kas on hoolitsetud selle eest, et too firma pakub teavet ligipääsetavuse kohta?</p>		
<p>Kas ürituse toimumiskohas ja -ruumides on üldabistajaid (kindlustuse alla kuuluvad abistamisülesannete täitmiseks koolituse saanud vabatahtlikud töötajad), kes võivad külastajatele abiks olla?</p>		
<p>Kas üritusel on võimalik osaleda koos nn vabatahtliku kultuurilootsi/kaaslase vm kaaslasega? (Enamasti pakutakse sellisele kaaslasele tasuta sissepääsu ja temaga koos osaleval külastajal on õigus osta soodushinnaga pilet.)</p>		
<p>Kas on pakkuda eri suurusega rühmadele mõeldud teenuseid (näiteks kohtumised kunstnike või esinejatega, giiditeenus gruppidele ja töötoad)?</p>		
<p>Kas ürituse programmi ajalisel jaotuses on mitmekesisust (näiteks etendusi päevasel ajal)?</p>		
<p>Kas ürituse lahtiolekuaegu (näiteks võimaliku näituse korral) on võimalik paindlikult muuta?</p> <p>Kas on võimalik tutvuda üritusel pakutavaga ka siis, kui ala on teiste külastajate jaoks suletud?</p>		
<p>Kas ürituse programmi korraldatakse ka mujal kui ürituse toimumiskohas ja -ruumides?</p> <p>Kas ürituse juurde kuuluvate etteastetega külastatakse ka asutusi?</p>		

F) Ürituse toimumiskoht ja -ruumid ning inventar

jah ei

Kas ürituse toimumiskohta on võimalik tulla eri moel (näiteks ühissõiduki, takso, sõiduauto, jalgrattaga)?		
Kas ürituse toimumisala sissepääsu juures on autopeatumiskoht saatetranspordi jaoks?		
Kas ürituse toimumisala ligipääsetava sissepääsu lähedal on invaparkimis- ja tasuta autokohti?		
Kas invaparkimiskohtadelt ürituse toimumiskohta viiv ühendustee on ligipääsetav?		
Kas ürituse toimumiskohta on ligipääsetav sissepääs?		
Juhul kui ürituse toimumisala peasissepääs ei ole ligipääsetav, siis kas ligipääsetava sissepääsu juurde viiv tee on tähistatud selgete viitadega?		
<p>Milline on ligipääsetav liikumine (hõlmab ürituse toimumiskohta saabumisega seotud alasid ja ruume, kõiki üldkasutatavaid ruume, esinemislavasid ning personali- ja esinejate ruume):</p> <ul style="list-style-type: none"> kas uste ukseavade laius on vähemalt 850 mm? <p>kas uste käepidemed, ukseupud ja uksekellad ning -telefonid on 850–1100 mm kõrgusel?</p> <ul style="list-style-type: none"> kas liikumisteed on piisavalt laiad (ratastooli pöörderaadius vähemalt 1500 mm)? kas liikumisteede pinnakattematerjalid on kõvad, tasased ja ka märjalt mittelibedad? kas võimalike lävepakkude kõrgus on kuni 20 mm? kas ukSED on kergesti avatavad või automaatselt avanevad? kas võimalikud kaldteed on piisavalt lauged (alla 8%)? kas üle 1000 mm kõrgustevahe juures on lift või trepitõstuk? kas lift on piisavalt ruumikas ja ligipääsetav? 		

Kas piletimüügi- ja infopunkt on paigutatud ligipääsetava sissepääsu lähedusse ligipääsetavasse kohta?		
Kas ürituse toimumiskohas on pakkuda ühtlase vahega puhkealasid, ka eri kõrgusega pinke, millel on selja- ja käetoed?		
Kas teeninduspunktid (näiteks piletimüük- ja infopunkt) on kavandatud nii, et lauatasapinnad on 750–800 mm kõrgusel ja nende all on põlvedele vaba ruumi vähemalt 670 mm?		
Kas piletimüügi- ja infopunkti, tribüünidele või nende osadele või esinemislavadele on paigaldatud regulaarselt hooldatud induktsioonsilmus või vastav kuulmise abivahend, mis on sisse lülitatud?		
Kas külastajatele ja personalile on pakkuda ligipääsetavaid ja sooneutraalseid tualettruume? (Sooneutraalse tualettruumi juures arvestatakse sooidentiteedi mitmekesisusega, lisaks võimaldab sooneutraalsus seda kasutada puudega inimese vastassoost isiklikul abistajal.)		
Kas vabaõhuürituse piirkonnas on teiseldatav tualettruum, mille mõõtmed vastavad võimalikult hästi ligipääsetava tualeti kohta kehtivatele juhistele?		
Kas ürituse esinejatele ja personalile on pakkuda ligipääsetavaid ja sooneutraalseid riietus- ja pesemisruume?		
Kas saalis on ratastoolikohad (vähemalt kaks ratastoolikohta 60 istekoha kohta)?		
Kas publikusaalide eri osades on valikulisi ratastoolikohti?		
Kas ratastoolikohtade läheduses on maandatud pistikupesid (näiteks elektriratastooli ja hingamisaparaadi jaoks)?		

Kas ratastoolikohtade juures on ruumi või istekoht isiklikule abistajale?		
Kas seisukohtadega saalis on ratastooli kasutavatele külastajatele mõeldud, kaldteega varustatud kõrgendatud saaliosa?		
Kas tribüünidel on teisaldatavaid istmeid tõlkidele ja teistele neid vajavatele inimestele?		
Kas on pakkuda tõstetud istmeid neile, kes muidu ei näe esinejaid/etteasteid pingiridades (näiteks lapsed, lühikest kasvu inimesed)?		
Kas tribüünide treppidel on käsipuu (nn piirded)?		
Kas tribüünide reanumbrid on reljeefsed? (Reljeefsed reanumbrid on kombitavad, hõlbustades nägemispuudega inimestel teabe saamist.)		
Kas inventari ja pindade materjalid ja värvid on valitud nii, et tribüüni trepiastmed ja istmed on kergesti eristatavad? (Kõrguste vahesid tuleb rõhutada piisava heleda-tumeda kontrastiga.)		
Kas põrandakattevaibad on piisavalt jäigad ja tugevasti põrandale külge kinnitatud?		
Kas ruumides on valgustus piisavalt tugev, ühtlane ja mittepimestav?		
Kas liikumisteed on valgustatud selgelt nii ruumides kui ka välialal?		
Kas võimalikus pimendatud saalis on valgustus, mis võimaldab liikuda väljapääsu juurde või oma kohale?		
Kas restoranid ja kohvikud on sisustatud piisavalt ruumikalt? Kas osa laudu ja toole on paigutatud nii, et neid saab kasutada ka abivahenditega?		

Kas restoranide ja kohvikute lauad on 750–800 mm kõrgusel ja nende all on põlvedele vaba ruumi vähemalt 670 mm?		
Kas restoranides ja kohvikutes on pakkuda ka tugeva konstruktsiooniga, eri kõrgusega ning selja- ja käetugedega istmeid?		
Kas restoranide ja kohvikute menüüdes on selgeid eridieetidele viitavaid tähiseid?		
Kas restoranides ja kohvikutes on pakkuda mitmesuguseid toite, ka taimetoite? Kas on arvestatud laktoositalumatusega ja tsöliaakiaga külastajatega ning allergikutega?		
Kas võimalikud ühekordseks kasutamiseks mõeldud nõud on vastupidavad?		
Kas ruumides on tagatud hea õhukvaliteet (näiteks koristamise ja ventilatsiooni kaudu)?		
Kas kasutatakse lõhnastamata pesu- ja puhastusaineid (näiteks lõhnastamata käteseepi)?		
Kas dekoratsioonides on välditud tugevasti lõhnavaid ja mürgiseid taimi?		
Kas vabaõhuüritus püütakse korraldada kohas, mis on kaitstud tuulte eest ning kus pinnas ei tolma?		
Kas on pakkuda ligipääsetavaid suitsetamisalasid väljas ja ligipääsetavaid suitsetamisruume siseruumides?		
Kas planeerimisel on arvestatud elektri suhtes ülitundlike inimestega, pakkudes neile näiteks alasid või ruume, <ul style="list-style-type: none"> ▪ kus ei ole traadita võrku? ▪ kus ei ole luminofoorvalgusteid või energiasäästupirne? ▪ kus arvuteid ei kasutata ning mobiilseadmed on välja lülitatud või nn 		

lennurežiimil?		
Kas ürituse turvaplaanis on arvestatud ka puudega inimestega?		
Kas evakuatsiooniteed on võimalikult ligipääsetavad?		
Kas tulekahjualarm edastatakse lisaks helisignaalile vilkuvatel tuledel põhineva alarmsignaalina?		
Kas väljapääsud ja varuväljapääsud on selgesti tähistatud ning valgustatud?		

G) Programmivaliku ligipääsetavus

jah ei

<p>Kas programmivalikus, nagu teatrietendustel, kontsertidel, kinos või giidiga ekskursioonidel, on pakkuda</p> <ul style="list-style-type: none"> • kirjeldustõlget? • viipekeeles tõlget? 		
<p>Kas programmis on viipekeelseid etteasteid (ehk etteasteid, mille lähtekeel on viipekeel)?</p> <p>Kas võimalikud viipekeelsed etteasted on tõlgitud publikule arusaadavasse keelde?</p>		
Kas ürituse vestlusringides on pakkuda repliikide ja vestluse kirjutustõlget?		
<p>Kas üritusel korraldatavaid giidiga ekskursioone on võimalik tellida</p> <ul style="list-style-type: none"> • kirjeldustõlkena? • viipekeelde tõlgituna? • kirjutustõlkena? 		

<ul style="list-style-type: none"> • nn lihtsa keele kasutajatega arvestades? 		
<p>Kas ürituse teatrietendustel, kontsertidel või kinoseanssidel on pakkuda keelesiseseid tiitreid? (Keelesisesed tiitrid on vajalikud eriti kurtidele, vaegkuuljatele ja keelt õppivatele inimestele.)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kas pakutakse kõikidele vaatajatele nähtavaid keelesiseseid tiitreid? • Kas pakutakse keelesiseseid tiitreid, mida saab jälgida vaatajatele jagatava individuaalse tiitriseadmega? 		
<p>Kas kirjeldus-, viipekeeles ja kirjutustõlkidele ning keelesiseste tiitrite koostajatele pakutakse tõlgete ja tiitrite ettevalmistamiseks võimalust proove ja etendusi tasuta jälgida?</p>		
<p>Kas siis, kui külastaja tuleb üritusele oma tõlgiga, hõlbustatakse tõlgi tööd (näiteks pakkudes eelnevalt materjale sisu kohta ning võimalust proove ja etendusi tasuta jälgida)?</p>		
<p>Kas pakutavatest tõlketeenustest ja keelesisestest tiitritest teavitatakse nii üldkommunikatsioonis kui ka otse sihtgruppe (näiteks antakse kirjeldustõlgitud teatrietendusest teada üritust reklaamivatel veebilehtedel, materjalides ja otse vaegnägijate organisatsioonidele)?</p>		
<p>Kas teatrietenduste ja kontsertide võimalikku kirjeldustõlget kasutavatele inimestele saadetakse kesksed eelandmed enne toimumisaega ligipääsetavas vormis (näiteks kogunemiskoht ürituse toimumispaigas, kõrvaklappide jagamise koht, kõrvaklappides kirjeldustõlke käivitumise kellaaeg jne)?</p>		
<p>Kas teatrietenduste ja kontsertide võimalikku kirjeldustõlget kasutavatele inimestele saadetakse ligipääsetavas vormis eelandmeid (näiteks kavalet) ligipääsetava teksti- või helifailina?</p>		
<p>Kas näiteks nägemispuudega gruppidele korraldatakse võimalus tutvuda eelnevalt kompides teatrietenduse või kontserdi lavakujunduse ja kostüümidega?</p>		

Kas külastajatele pakutakse tehnoloogiat, mis suurendab võimalusi koguda teavet või elamusi alternatiivsel viisil (näiteks mobiilsele seadmele allalaetavad rakendused)?		
Kas võimaliku näitusevaliku kavandamisel ja teostamisel arvestatakse ligipääsetavust (näiteks laiad liikumisteed, teoste ja esemete lähedale pääsemine ning võimalus neid puudutada)?		
Kas ürituse ja selle programmivaliku planeerimisel on võimalik arvestada nn lihtsat keelt vajavate külastajatega (näiteks kasutades seda kommunikatsioonis ning tehes koostööd selle kasutajatega tarkvara ja teenusevaliku kavandamisel)?		

Lisa 2. Eakate erivajadused

Kultuuri mõju heaolule

Nii Soomes kui ka mujal maailmas on viidud läbi mitmeid uuringuid ja ülevaateid kultuuri mõjust inimeste heaolule. Näiteks Soomes tehtud uuringu „Kunsti ja kultuuri mõju heaolule – soovitus tegevusprogrammiks 2010–2014“ („Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia – ehdotus toimintaohjelmaksi 2010–2014“)⁸³ järeldused kultuuri mõjust eakate elukvaliteedile on: 1) kunst pakub elamusi ja rõõmu ning tugevdab inimeste identiteeti; 2) uued kogemused, suurenenud suhtlusring, avatud interaktsioon ja empaatia kasv toetavad ja tugevdavad inimeste enesehinnangut ning 3) kaasav kultuur suurendab sotsiaalset heaolu, kasvatab sotsiaalset kapitali ning aktiveerib omavahelist suhtlust.

Kultuuri nautimine, kultuuri jälgimine ja kultuuriüritustel osalemine on inimese põhiõigus, mis on märgitud nii Eesti põhiseadusse kui ka ÜRO inimõiguste deklaratsiooni. Ealise struktuuri muutumist ei ole omavalitsuste kultuuriteenustes ja omavalitsuste või riigi rahastatavates projektides aga piisavalt arvestatud. Üle 60-aastastel on tööelu pakutud sotsiaalse võrgustiku kadumise järel oht jääda aktiivsest elust kõrvale. Ka abikaasa surm võib põhjustada välismaailmaga kontaktide harvenemise.

Rahvusvahelise dimensiooniga näiteid

Soome vanim muusikafestival Pori Jazz toimus esimest korda 1966. aastal ja Turu rokifestival Ruisrock 1970. aastal. Festivalikülastajad on Porit külastanud juba 59 aastat ja Turut 45 aastat. Soome vanim festivalikülastajate põlvkond on praeguseks ületanud 70. eluaasta piiri.

Iirimaa, Walesis, Hollandis ja Šotimaal korraldatakse üle 60-aastaste põlvkonnale mõeldud festivale, mille teemaks on vananemine ja loovuse jätkumine. Üritused on nii programmi kui ka külastajate arvu poolest paisunud märkimisväärselt suureks. Näiteks 2013. aastal Šotimaal toimunud festivali Luminare kavas oli enam kui 350 etteastet. Nendel üritustel ei ole eakad inimesed ainuüksi külastajad, vaid ka ise kunsti tegijad.

Soomes sarnast festivali veel ei ole. Pensionikka on aga jõudnud põlvkond, kes on harjunud käima kontsertidel ja festivalidel, soovib uusi asju õppida ning seniseid arusaamu piiridest muuta. Traditsiooniline ettekujutus pensionärist vajab värskendamist. Kui inimene

⁸³ Liikanen 2010.

vananeb, tekivad tal erivajadused, ning ürituste korraldajad peaksid seda programmi koostamise ja korraldusküsimuste juures kindlasti arvestama.

Allikas

Liikanen, Hanna-Liisa 2010. Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia – ehdotus toimintaohjelmaksi 2010–2014. (Opetusministeriön julkaisuja 2010, 1)

Toetajad

Kultuuriministeerium

KULTUURIMINISTEERIUM

Eesti Töötukassa

Eesti Töötukassa

Mittetulundusühing Kakora

